БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. МАЙ 16 ВТОРНИК № 114 (4904).

Өртээ 2 көп.

ТБИЛИСИНИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ХӨЙ КИЖИ КИРЖИКЧИЛИГ МИТИНГИЗИ

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Грузияга Совет эрге-чагырганы тургусканындан бээр болгаш Грузияның Коммунистиг партиязын үндезилээнинден бээр 40 чыл болган оюн холбаштыр хөй кижи киржикчилиг митинг майның 13-те «Буревестник» деп стадионга болган.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев, Грузияның КП ТК-ының бирги секретары В. П. Мжаванадзе, Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Г. Д. Джавахишвили, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Г. С. Дзоценидзе, ол байырлалга чеде берген төлээлериниң баштыннары индирге үнгүлеп кээрге, улуг стадионнуң ол-бо талазындан диңмиттиг адыш часкаашкыннары диңмиреп үнген.

Эш В. П. Мжаванадзе митингини допчу чугаа-биле ажыткан.

Тбилисиниң электровагон тудуунуң Ленин аттыг заводунда коммунистиг күш-ажыл бригадазының удуртукчузу В. Елизирашвили, Махарадзе районда Киров аттыг колхозтуң кежигүнү Н. Гогатадзе, Тбилисиде № 1 даараныла фабриказының ажылдакчызы П. Богданова, Тбилисиниң Сталин аттыг университединиң ректору Е. Харадзе олар митингге чүве чугаалаш, республиканың ажылчын аңгызының, көдээ ажыл-агый ажыл-ишчилериниң болгаш интеллигенциязының мурнундан партияның ленинчи Төп Комитединге, эш Н. С. Хрущевка партияның болгаш чазактың онаалгаларын моон соңгаар-даа чедишкинин-биле күүседир, коммунистиг ниитиледи тургузарының улуг херээнге боттарының салыышкынын киирер дээш Грузияның ажылчы чону бүгү чүүлдерни кылыр дээрзин бүзүреткеннер.

Митингге эш Н. С. Хрущев чүве чугаалаан болгаш митингиниң киржикчилери ону диңмиттиг, үр адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Митинг соонда спорттуң улуг байырлалы болган.

ГРУЗИЯНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ БАЙЫРЛАЛЫ

Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Грузияның КП-зының Төп Комитединиң байырлыг хуралы

Эш В. П. МЖАВАНАДЗЕНИҢ илеткели

Бөгүн бисте улуг байырлал. Республиканың ажылчы чоннары Грузияга Совет эрге-чагырганың болгаш Грузияның Коммунистиг партиязының тургустунганының алдарлыг 40 чыл оюн байырлалдыг демдеглеп турар. Эрткен оруувусче бо хүн хая кө[illegible]үп, бүгү-ле 40 чылдарны сагын[illegible]ан, бистер, совет чурттуң улустарының амыдыралында, бүгү кижи төрелгетеннің салым-хуузында чаа үе-чаданың эгелээни-биле кады үзүлбес харылзаалыг улуг Ленинге боттарывыстың ынакшылывыстың болгаш өөрүн четтиргенивистің баштайгы сөстерин чугаалап тур бис деп, илеткелчи чугаалаан.

Грузин улус бодунуң революстуг чанчылдарынга, улустарның хосталгазы болгаш аас-кежин дээш кайгамчыктыг демиселчилериниң бодунуң аразындан үнгенинге чоргаарланып турар. И. В. Сталин, Кецховели, Нуцубидзе, Цхакая, Джапаридзе, Шаумян, Орджоникидзе, Махарадзе, Ор[illegible]елашвили болгаш өске-даа олар ышкаш ындыг шылгарангай революсчулар, марксисчи-ленинчилер Грузияның большевикчи организацияларын удуртуп турган.

Россияга Октябрь революциязының [illegible]тилээнинин соонда, Грузияга эрге-чагырганы меньшевиктериниң контрреволюстуг партиязының түр эжелеп алган турганын илеткелчи сагындырган. Маңаа улустуң саттыныкчыларының тергиндээшкининиң үези барык үш чылдарда үргүлчүлээн. Ол бүгү чылдарда Грузияның ажылчы чоннары большевикчи организацияларның удуртулгазы-биле Совет эрге-чагырганы тургузар дээш кызымаккай демиселди чорудуп келген. Грузияга Совет эрге-чагырганың тиилелгези 1921 чылда бүгү Закавказьеним хосталганы-биле туюлунга четкен.

Грузияның ажылчы чоннары алдарлыг 40 чыл оюн улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларында кайгамчыктыг чедишкиннери-биле уткуп турар. 1960 чылда үлетпүрүңүн ниити продукциязының хемчээли 1913 чылдыы-биле деннээрге 40 катап өскен. Ам республикада хөмүр дашты 1913 чылдыындан 41 катап хөйну тып, электроэнергияны 190 катап хөйну ажылдап үндүрүп турар. Грузияда электроэнергияны кижи санынга онаштыр алырга, кожазы Турциянындан 8 катап хөй болуп турар.

Эмди Грузия — бедик сайыраңгай хөй адырлыг үлетпүрүүн республиказы. Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузында ында мун чыгам үлетпүр бүдүүлгелер туттунган болгаш ажыглаалга киирттинген.

Грузияның КП ТК-зының бирги секретары Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда республиканың көдээ ажыл-агыйының эрткен кайгамчыктыг оруун көргүзүп турар чурагайларны айыткан. Маңаа 1921 чылда сорттуг шайның үчүл 550 тонна бүрүзүн чыып алган, а 1960 чылда—157 мун тонна болган. Республикада шай плантациязы 1921 чылда 1000 гектар черни эзлеп турган болза, ам 60.000 гектар хире черни эзлеп турар. Эрткен чылын чурт 500 миллион ажыг кезек грузин мандариннерни, апельсиннерни, лимоннарны, а ол ышкаш, он-он мун тонна винограды болгаш катчимисти алган.

Грузияның чер болгаш мал ажылының хөгжүлдезинде онза ханы өскерилгелер бүгү чурттуң көдээ ажыл-агыйы-биле бир дөмей 1953 чылдың сентябрьның сөөлүнде боттанган. 1940 чыл-биле деннээрге 1959—1960 чылдарда колхозтарның акша орулгалары 4,7 катап, 1953 чыл-биле деннээрге, 1,5 катап өскен. Колхозчуларның күш-хүннериниң өртек-үнези элээн бедээн.

Ынчалзажок совет кижилер чедип алдынган үүлдерге оожургаарынга чанчыкпаан деп, эш Мжаванадзе чугаалаан.

Чеди чылда республиканың көдээ ажыл-агыйының болгаш бүгү экономиказының мурнунда ажыттынып турар аажок улуг перспективаларның дугайын илеткелчи чугаалаан. Чеди чылдың дургузунда көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинин хөй-хөй адырлары чеди чылдың эгелээринің мурнунда эрткен бүгү совет чылдарның дургузунда эрткен орук-биле барык деп орукту эрткен турар дээрзин эш Мжаванадзе медеглээн. Чеди чылдың үшкү чылы дайынчы ёзу-биле эгелеттинген. Үшкү чыл кукуруза дээш бүгү улустуң походунуң эгелээни-биле республикага онза кайгамчыктыг болуп турар. СЭКП ТК-ның январь Пленуму, оон сөөлүнде дораан чыылдырган Закавказьеним республикаларының көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралы Грузияның көдээ ажыл-агыйының салым-чолунга кайгамчыктыг үе болган. Ол чөвүлел хуралдың ажылынга эш Н. С. Хрущев киришкен болгай. Партияның Төп Комитединиң ада-сагыш салыышкынына Грузияның колхозчу тараачыннары тодаргай ажыл-керектери-биле харыылап турар. Грузин ССР бо чылдың бирги кварталын күрүнеге эыт, сүт болгаш чуурга садарының планын ажыр ,күүсеткени-биле дооскан. Ам ажыл-ишчилериниң күженишкиннери бар четпестерни эң ыска хуусаада ажып эрттеринче угланган. Бо чылын республикада часкы тарылганы агротехниканың дээре хуусааларында чоруткан. Кукурузаны дөрбелчин-уяланчак аргабиле чажып тараан болгаш оон тарылгазының хемчээли эрткен чылдыындан каш катап ажып турар.

Грузияда ажылчы чоннарының өзүп турар материал болгаш угаан-бодал хереглелдериниң канчаар хандырының турарының дугайын эш Мжаванадзе илеткелиниң түннелинде эш Мжаванадзенің чугаалааны болза:—Эргим Никита Сергеевич, эргим эштер—бистің чуртувустуң акы-дүңма улустарының төлээлекчилери, бистин республиканың ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары, колхозчулары болгаш интеллигенциязы, бүгү ажыл-ишчилери ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында чаа-чаа чедишкиннер-биле СЭКП-ниң XXII съездизин уткуур дээш боттарының күштерин-даа, энергиязын-даа харамнанмас дээрзин Грузияның бүгү коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден силерге бүзүредирин күзеп тур мен.

(Эш В. П. Мжаванадзенің илеткелин адыш часкаашкыннары каш удаа үзе кирип турган).

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы

Эргим эштер, өнүүктер!

Силерниң республикага Совет эрге-чагырганы болгаш Грузияның Коммунистиг партиязын тургусканының хүүнден бээр 40 чыл оюн Грузияның ажылчы чоннары, а оларның-биле кады бистин бүгү улуг чуртувус, акы-дүңмалышкы совет улустарының эп-найыралдыг бүгү өг-бүлези демдеглеп турар-дыр.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан силерге болгаш силерни дамчыштыр Грузияның бүгү ажылчы чоннарынга чүректің ханызындан байыр чедиреринің болгаш силернің республиканарга, ажылчыннарга, колхозчуларга, интеллигенцияга аас-кежикти болгаш чечектелиишкинни, бистің ынак Төрээн чуртувустуң чаагай чоруунга улам ынайгы күш-ажылчы чедишкиннерлиг болуруңарны күзеп каарын чөпшээрен көрүңер.

Совет улустуң чогаадыкчы идепкейниң улуг көдүрлүүшкүнүнүң байдалында бо дөртен чылды демдеглеп турарын Н. С. Хрущев онзалап демдеглээн. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ам болур XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың күүчүлүг чалгыы бүгү чуртта улам калбарып турар.

XXII съезд партияның чаа программазын чугаалажып көргеш, хүлээп алырын Н. С. Хрущев сагындырган, Владимир Ильич Ленинниң ажылдап кылганы партияның ийиги программазын бистің партиявис алдарлыы-биле боттандырып күүсеткен деп чугаалаан. Социализм болза Совет чуртта бүрүү-биле шуут тиилээн. Амды үеде совет улус коммунистиг тургузуушкунну калбарттырының сорулгаларын чедиишкинниг боттандырып турар.

Социализм болза бистің Төрээн чуртувустуң хевир-шинчизин чаарткан деп Н. С. Хрущев уламчылаан. Совет кижилер хүн келген тудум-на социализмниң материалдыг болгаш культурлуг чаагай чоруктарын уламна хөйү-биле ап турар. Эрткен чылын ажылчы чоннарның амыдырал деңнелинин кол көргүзүкчүзү—ССРЭ-ниң национал орулгазы—ССРЭ-ниң амгы девискээринге 1913 чылдың национал орулгазының хемчээлин 23 катап ашкан. Бүгү-ле ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны алды-чеди шактыг ажыл хүннеринче шилчидери 1960 чылда доозулган. Ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан үндүрүг тырттарын соксаңыр дугайында Хоойлуну төөгүге бир-ле дугаарында бистің чуртувуска хүлээп алган. Чуртталга тудуун калбартыр талазы-биле кажан-даа көзүлбээн программаны боттандырып турар. Үүгле сөөлгү ийи чылдарның дургузунда безин хоорайларга болгаш ажылчын суурларга, ниити шөлү 165 миллион дөрбелчин метр ажып турар чурталга бажыннарын, тодаргайларга 4 миллион 600 мун квартираларны тудуп тургускан. Бир эвес көдээ районнарда чурталга тудуун катай алыр болза сөөлгү ийи чылдарда Совет Эвилелиниң 20 миллион ажыг хамаатылары чаа бажыннарже көжүп кирген-дир. Ол ышкаш ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевирлери, колхозчуларның боттуг орулгалары база соксаал чокка көвүдеп турар.

Социалистиг тургузугнуң аажок улуг күштериниң дугайын Совет чазактың баштыңы оон ыңай чугаалаан. Маңаа холбаштыр бистің чуртувус октаргайны шинчилээринің талазы-биле эгелекчи болганын ол айыткан.

Совет кижи — Юрий Гагариниң октаргайга үжудуушкуну болза бистің чуртувустан, социализмниң чуртундан октаргайже кижиниң баштайгы үжудуушкунну кылганының талазы-биле ат-алдарын мөңгези-биле быжыглаан.

Бистер кижилиг ракетаны американнарның октаргайже салып үндүргенинге байыр чедирбишаан, ол болуушкунну боттуг чорук деп санап турар бис харын. Бистер херекти кажан-даа боттуг ёзу-биле көөр бис—ынчангаш чамдык кижилерниң кылган үүлүн өскелер база-ла кылып шыдаар: айтырыг болза үүгле чогум кым мурнай чедиишкин чедип алганында болгай. Бистің «Восток» деп космиктиг корабливистің ужудуушкунун кым-даа ажып шыдаваан деп бүгү делегей шыны-биле көрүп турар. Ынчангаш ол, херек кырындаа ындыг. Совет космиктиг корабль Чер бөмбүрээзин долгандыр ужудуушкун кылган, а американнар болза, чамдык журналистерниң чугаалап турары ышкаш, космосче үүгле «халыышкын» кылган болгай. Ынчалзаа-даа бистің кылган үүлүвүстү американнар катаптаар, үүгле катаптаар дээрзинге бүзүрээр бис, а бистер ону боттандырыш кылган болгай бис. Ынчангаш совет эртемнің болгаш техниканың бо тиилелгези бистің чуртувуска улуг ат-алдарны берип, совет улустуң чаагай сеткил ханыышкынын болдуруп турар.

Н. С. Хрущевтуң медеглээни болза: бистер үүгле боттарывыстың чаагай чоруувуска эвес, харын-даа бүгү кижи төрелгетеннің чаагай чоруунга ажылдап, тургузуп турарывысты, биске социализмче болгаш коммунизмче орукту баштай айтыр, сылдыстарже орукту ажыдар улуг ат-алдарның таварышканын бодап көөрүвүске, биске, совет кижилерге чаагай сеткил ханыышкыны болдунар.

Чеди чыл планының улуг онаалгаларының чедиишкиниг күүсеттинип турарынга холбаштыр Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: бүгү чурт күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле шыва алдынган, ынчангаш ол чорук хүн келген тудум-на улам калбарып турар болгаш коммунизм тургузуушкуну ёзулуг-ла бүгү улусчу херек апарган. Социализм болза улустуң чогаадыкчы чоруунун төнмес үндезинин, массалыг күш-ажылчы маадырлыг чорукту ажыдар дээрзинин дугайында улуг Ленинниң сөстери херек кырында боттанган. Бүгү улустуң бо күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүнде — коммунистиг тургузуушкунунуң планнарының күүсеттинериниң быжыг магадылалы туруп турар.

Төөгүлүг улуг тиилелгелер болгаш боттанылышкыннар — акы-дүңмалышкы бүгү совет улустарның күш-ажылчы күженишкиннериниң түннели-дир. Грузияның ажылчы чоннары социалистиг ниитиледи тургузарынга улуг салыышкынны киирген болгаш амгы үеде коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузарынга шылгарангай ажылдап турар. Совет Грузия бүгү чурт-биле кады төөгүлүг депшилгениң оруунга аажок улуг базымны кылган. Ол дөрт он чылдарның дургузунда хөй адырлардыг бедик хөгжүделіг үлетпүрүүг, механизаттатынган улуг көдээ ажыл-агыйлыг, мурнакчы эртемниг, социалистиг культуралыг, чечектелип турар социалистиг республика болу берген.

Грузин Совет Социалистиг Республиканың чедиишкиннери — Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының — улустарның найыралының болгаш акы-дүңмалышкы чоруунун политиказының тиилелгезинің тодаргай үлегер-чижээ-дир.

Совет улустарның өг-бүлезинге бодунуң аас-кежиин чедип алырыбиле грузин улуг аар-берге болгаш нарын орукту эрткен деп, Н. С. Хрущёв бодунуң чугаазынга демдеглээн. Грузияның төөгүлүг салым-хуузунга эргилделиг үе-чада болза XIX үүс чылдың эгезинде оон Россияга каттышканы болган. Грузин улусту күш-биле узуткадыр чорук-тан амыдыралдың бодунуң-на негеп келгени ол депшилгелиг болуушкун хостаан, грузиннерни, армяннарны, азербайджаннарны үүс-үүс чылдар дургузунда үзе-чаза тырттып, узуткан турган даштыкының кулданыкчыларының Закавказьеже араатанзыг ёзу-биле шаап халдаашкыннарын соксаткан.

Хаанныг эрге-чагырганга болгаш феодал-капиталистиг дарлалга удур революстуг кады демиселге грузин улустуң орус болгаш бистің чуртуң өске-даа улустары-биле найыралы быжыгып, каңналган. Төөгүүнүң ареназынга ажылчын аңгы үүнүп келген, ол демиселди Ленинниң тургусканы большевиктер партиязы баштап эгелээн үеден бээр ол демисел онза чедиишкиниг чоруп турар апарган.

Грузияга революстуг ажылчын шимчээшкини болза улуг болгаш алдарлыг төөгүлүг деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Революсчу социал-демократияның Грузияга болгаш бүгү-ле Закавказьеге эң сураглыг удуртукчуларының бирээзи И. В. Сталин турган, ол сөөлүнде кээп бистің партиявыстың шылгарангай ажылдакчызы апарган. Грузияга болгаш бүгү Закавказьеге болуп турган массалыг революстуг шимчээшкиннер интернационалчы байдалы-биле онзаланып көстүп турган. Маңаа грузиннер, орустар, армяннар, азербайджаннар холдарындан быжыы-биле туттунчуп алгаш демисежип турган. Закавказьениң большевикчи организацияларының интернационалчы чаңчылдарын Владимир Ильич Ленин дыка бедин-биле үнелеп, оларны бистің партиявыстың өске организацияларынга чижек кылдыр көргүзүп чораан.

И. В. Сталин, Л. Кецховели, М. И. Калинин, П. Джапаридзе, С. Шаумян, С. Орджоникидзе, М. Цхакая, Ф. Махарадзе, С. М. Киров, В. Стуруа, Камо (Тер-Петросян) дээн ышкаш оондаа өске ындыг сураглыг удуртукчулар Грузияның ажылчы чоннарының революстуг демиселин удуртуп турган деп Н. С. Хрущев уламчылаан.

Грузияның ажылчы чоннарын Совет эрге-чагырга хостуг чогаадыкчы ажылдың, чаа амыдыралды тургузарының делгем оруунче киирген. Эвилелдешкен өске-даа республикалар-биле ажы-дүңмалышкы ёзу-биле эвилелдежип алгаш, Совет Грузия болза Ленинниң айыткан бо оруу-биле 40 чылдар дургузунда бар чоруур. Бо чылдарның дургузунда ол үндезини-биле чаартынган болгаш чечектелген. Улустуң шылгарангай күш-ажылы-биле республикада күчүлүг экономика тургустунган, дыка хөй сайыраңгай капиталистиг күрүнелер аңаа адаарган болур, культура туруп көрбээн деннелче көдүрүлген. Улустуң амыдыралы эки апарган болгаш сагыш-сеткил талазы-биле өскен.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Грузияга болгулаан улуг чаартылгаларга доктаагаш, Н. С. Хрущевтуң демдеглээни: республиканың улуг үлетпүрүүнүң продукциязы дайынның бүдүүзүнде-ле 1913 чылдың деннелин барык 27 катап ашкан турган болгай. Коммунистиг партияга болгаш Совет эрге-чагырганга, марксизм-ленинизмниң идеяларынга грузин улустуң бердингени Ада-чурттуң Улуг дайынының аар-берге чылдарында онза күштүү-биле көзүлген. Сержант Егоров-биле кады тиилелгениң түгүн рейхстагтың кырынга барып аскан сержант Кантарияның маадырлыг чоруун бүгү совет улус билир.

Хөй адырлардыг үлетпүрүү: металлургияны болгаш машина тудуушкунун, оларның-биле кады станок тудуушкунун болгаш прибор тудуушкунун, электротехниктиг болгаш химиялыг үлетпүрүү, чиик болгаш-ыыш-чем үлетпүрүүнүң үүл-бүрү адырларын республикага Совет эрге-чагырганың чылдарында тургускан.

Американың Каттышкан Штаттарының президентизи дээрги Кеннединиң «оокта чаа» кылган медеглелин Н. С. Хрущев онзалап сагындырган, бистің социалистиг системавысты, бистің социалистиг күрүнелеривисти Кеннеди ол медеглелинге каргап чугаалаан болгаш ук система капиталистиг чурттарның улустарынга кайы хире революстуг депшилгелиг салдарны чедирип турарын, социализмниң чедиишкиннерин ол база хүлээп көрген. Хожудангай экономикалыг болгаш чонунуң амыдырал деңнели чавыс чурттарының улустарын онза хандыдын болур ындыг чедиишкиннерни Совет Эвилелиниң улустары дөртен чылдың дургузунда бодунуң экономиказының хөгжүлдезинге чедип алганын дээрги Кеннединиң медеглелинде демдеглээни менээ таарымчалыг болду эштер, деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Үүл дээрге-ле, ону шын билип турар-дыр силер, дээрги президент. Совет улус, бистің улуг Коммунистиг партиявыс, бүгү совет кижилер чедип алган чедиишкиннеринге дүрүм ёзугаар чоргаарланып, өөрүп турар, бистің ол чедиишкиннеривис делегейниң бүгү улустарын хандыкшыдар улуг күштуг болуп турарын хүлээп көөру биске таарымчалыг.

Боттуг туруп турар байдалды барымдаалавышаан, улустар чаңгыс планетага чурттаар болгаш хөгжүүр болганда, дынзы-бүрү тургузуулуг күрүнелериниң аразында харылзааларга ниити дылды тывары эргежок чугула, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны чедип алыр херек деп Н. С. Хрущев уламчылап чугаалаан. Тайбың дээш, тайбыңны камгалаары дээш демиселдиң айтырыы күрүнелерниң социал болгаш политиктиг тургузуундан хамаарылга чокка делегейниң бүгү-ле кижилеринге хамаржыр айтырыг-дыр. Аңаа үндезилээш, улустарга быжыг тайбынны хандырарынче чүткүвүшаан, өске күрүнелер-биле харылзааларывысты тургузуп турар бис. Бүгү делегейге тайбыңны хандырарынче чүткүп турар бис.

Бистің социалистиг ниитилеливис тиилелгелерни улай-улай чедип албышаан, марксисчи-ленинчи эртемниг өөредигте үндезилээш, коммунизмче орукта чедиишкиниг хөгжүүр дээрзинге бүзүрелдиг бис деп Н. С. Хрущев медеглээн. Амга чедир туруп келген болгаш туруп турар бүгү системалар-биле деннээрге, коммунизмниң артык улуг күштеринге бүзүрелдиг бис. Келир үе коммунизмниң, марксизм-ленинизмниң идеяларының болур, ол идеялар тиилээр дээрзинге чайгылыш чок бүзүрелдиг бис!

Ол тиилелгени улустарга чыдаларбиле азы ракеталарның дузазы-биле чедирбес бис. Чок! Ол тиилелгени күрүне бүрүзүнүң улузу боду чедип алыр аппаар. Совет Эвилелиниң, социализмниң бүгү чурттарының үлегеринге, дуржулгазынга делегейниң бүгү улустары сорук кирип, бүзүрээш, бистің иезэн оруувус-биле олар чоруур дээрзинге бүзүрен турар бис.

Орус, украин, белорус — бистің чурттуң бүгү улустарының дузазыбиле Грузия улуг чедиишкиннерни чедип алган деп Совет чазактың баштыңы айыткан. Бистің социалистиг акы-дүңмалышкы чоруувус бот-боттарынга дузалажырының, бот-боттарын хүндүлежириниң принципинге тургустунганы-биле күштүг. Ниити эчис сорулгаже чаңгыс өг-бүле болуп бадар дээш өске улустарга дузалаарын бистің улузувус бүрүзү бодунуң интернационалчы үлезөлгези деп санап турар. Совет кижи бүрүзүнүң хүлөөлгези болза бистің Төрээн чуртувустуң улустарының социалистиг бо ак-дүңмалышкы чоруун быжыглаары болур.

Үлетпүр бүдүүлелерниң ажылдакчыларының эрес-шудургу күш-ажылы эки түннелдерни берген деп Н. С. Хрущев уламчылап чугаалаан. Планныг даалгаларны үүгле күүседир эвес, харын ажыр күүсеттин бодуруунуң бүгү даалгаларының барын чеди чылдың ийиги чылының түннелдери чугаалап турар.

Республиканың мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының аттарын адаап, ол кижилер болза чеди чылдың ёзулуг маадырларыдыр, республиканың үлетпүр бүдүүлгелериниң бүгү ажылчыннары оларның чедиишкиннериниң деннелинге чедер ужурлуг деп, Совет чазактың баштыңы чугаалаан. Грузияның үлетпүр ажылдакчыларының мурнунга улуг болгаш харыысалгалыг сорулгаларны чеди чылдың планы салып турар. Бир эвес ажылчыннарның кол массазы мурнакчыларын көргүзүп чедип алган болза, ынчан чеди чылдың даалгалары үүгле күүсеттинер эвес, харын ажыр күүсеттинер.

Чонуң байлаан көвүдеп турар, бүгү үнелиг материалдыг үүлдерни тургузуп турар тургузукчу күш-ажылынга чаа-чаа, улам улуг чедиишкиннерлиг болуруң совет Грузияның ажылчын аңгызынга Н. С. Хрущев үүрээнің ханызындан күзээн.

Грузияның көдээ ажыл-агыйының айтырыгларынче киргеш, Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза, күүүлүг техниктиг базага даянган хөй адырлыг көдээ ажыл-агыйның социалистиг бүдүүлгези республикада тургустунган. 1960 чылда эыт, сүт, дагаа чуургазы, дүк, кат-чимистер болгаш лавр бүрүлерин күрүнеге садарының планы республикада ажыр күүсеттинген. Республиканың шайжылары улуг чедиишкиннерни чедип алганнар.

СЭКП ТК-ның январь Пленуму көдээ ажыл-агыйның продуктуларын көвүдериниң талазы-биле, көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинин бүгү адырларын улам ынай көдүрер талазы-биле улуг болза-даа күүсеттинин болур сорулгаларны салган.

Көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралынга тараа болгаш ыланган кукуруза, эыт, сүт, шай, виноград, кат-чимис аймаан бүгүрер талазы-биле Грузия республика бедик хүлөөлгелерни алган. Грузияның көдээ ажыл-агыйының ажыддакчыларының бо чылын боттандырар деп турар улуг болгаш нарын ажыл-керектериниң иштинде тараа бүдүрериниң көвүдериниң болгаш малдың чем балазын тургузарының кол курдазыры болур кайгамчыктыг культураның — кукурузаның бедик дужүдүн алыры чугула черни эзлеп турар деп Н. С. Хрущев демдеглээн.

Бистің улустуң байлаач көвүдеп турар оларның күш-ажылынга чаа, улам-на улуг чедиишкиниг болуруң Грузияның социалистиг көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилеринге чүректің ханызындан күзээнимни чугаалаксап тур мен деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Тудугта берген күрүне акшахөрөнгизин долу болгаш шын ажыглаарынын, тудугта артык каасталга кылыр үүлдер-биле болгаш күрүнеиң хөрөнгизин самыгдаар чоруктар-биле демиселдің өргежок чугудазын Н. С. Хрущев айыткан. Дараазында, Грузияда культураның болгаш эртемниң хөгжүдезинге ол доктаалган. Грузияның эртемденнери, чогаалчылары, уран чүүл ажылдакчылары боттарының ажылы-биле болгаш мергежили-биле совет эртемниң база культураның эртинезинге төлептиг салыышкынны киирип турарлар. Оларның дыка хөйү делегейге алдаржаан.

Грузияда эртемнің билдингир төлөлекчилериниң аттарын адаап, чоннуң аас-кежиинге, коммунизмниң тиилелгези дээш чогаадыкчы ажылынга улам-на хөй-хөй чедиишкиннерлиг болуруң республиканың бүгү интеллигенциязынга Н. С. Хрущев күзээн.

Н. С. Хрущев бодунуң чугаазының төнчүзүнде мынча дээн:

Эштер! Бистің чурттуң улустарының найыралы болгаш акы-дүңмалышкы кады ажылдажылгазы болза Совет эрге-чагырганың, Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының эң улуг чаалап алдынышыны. Бо найыралсовет күрүненің күжүнүң болгаш күчүзүнүң үндезини, коммунистиг тургузуушкунда бистің тиилелгеривистің шиитпирлиг негелделериниң бирээзи. Ангы-аңгы национаддарның ажылчы чоннзары Грузияда эп-найыралдыг чурттап база кады ажылдап турарын көөрге чаагай-дыр. Грузиннер болгаш орустар, армяннар болгаш азербайджаннар, абхазтар болгаш осетиннер бистің Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш кады ажылдап турарлар. Бо акы-дүңмалышкы найыралды бис бүгү хемчег-биле камгалаар болгаш хөгжүдер ужурлуг бис, улуг Ленинниң чагааны пролетаржы интернационализмге шынчы болур бис.

Н. С. Хрущев СЭКП-ниң Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чедирген байырлыг чагаазын номчуурга, ону диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Совет Грузияның, оон Коммунистиг партиязының дөртен чыл болган оюнга алдар болдуруп, ССРЭ-ниң улустарының акы-дүңма найыралынга болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар болдуруп ол йөрээл салган.

(Н. С. Хрущевтуң чугаазын адыш часкаашкыннары-биле хөй удаа үзе кирип турган. Ол чугааны Совет Эвилелиниң бүгү радио станциялары дамчыткан).

Н. С. Хрущевтуң Тбилисиден үнүпкени

ТБИЛИСИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев Совет эрге-чагырганы тургусканының болгаш Грузияның Коммунистиг партиязын үндезилээнинин 40 чыл болган оюнга турасхаатка байырлалга киришкеш, май 14-те Тбилисиден үнүп чорупкан.

Хоорайның мун-мун чурттакчылары — үлетпүр бүдүүлгелериниң коллективтериниң төлөлекчилери, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, партия база совет удуртукчу ажылдакчылар, акы-дүңма республикаларның төлөлериниң баштыннары вокзал чанында шөлге чыглып келген.

Удуртукчу ажылдакчылар болгаш ажылчы чоннарның төлөлекчилериби-биле эш Н. С. Хрущев чүректің ханызындан байырлашкаш, чүректің ханызындан хүлөөп алганы дээш өөрүп четтиргенин илереткен болгаш коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруи грузин улуска күзээн.

Чүректің ханызындан четтириишкин

«Восток» деп корабль-спутникке 1961 чылдың апрель 12-де мөөн кылганым октаргай делгеминче баштайгы ужудуушкунну холбаштыр чылыы-биле байыр чедирип, чаагай күзелди илереткилээн Совет Эвилелиниң болгаш даштыкы чурттарның бүгү-ле организацияларынга база хамаатыларынга чүректің ханызындан четтиргенимни илергейлеп тур мен.

Октаргай делгеминче ужудуушкунну чедиишкиннии-биле боттандырганы социалистиг тургузугнуң төөгүлүг улуг тиилелгелериниң түннелинде болдунар аргалыг болган, ынчангаш меңээ байыр чедирип тургулаан чорукту хамыктың мурнунда бүгү совет улуска, бистің чазаавыска болгаш төрээн Коммунистиг партиягга хамаарыштыр көөрүп турар мен.

Ю. ГАГАРИН.

1961 чылдың май 13.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге СЭКП ТК-ның чедирген байыры

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди бистің партиявыстың болгаш совет улустуң өмүнээзинден бүгү чехословак коммунистерге болгаш Чехословакияның Социалистиг Республиказының ажылчы чоннарынга оон дайынчы революсчу марксисчи-ленинчи партиязының 40 чылы-биле холбаштыр үректің ханызындан байыр чедирген.

Бо дөртен чылдың дургузунда Чехословакияның Коммунистиг партиязы деңгелиг ийи улустарның — чехтерниң болгаш словактарның ёзулуг хамаарышпас болгаш демократтыг күрүнезин тургузары дээш, социалистиг Чехословакия дээш бодунуң чуртунуң ажылчы чоннарының демиселиниң авангардында чоруп турар деп Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге чоруткан байырлыг чагаада онзалап демдеглеп турар.

Күш-ажылга ынакшылдыг болгаш талантылыг чехословак улустуң социалистиг тургузуушкунга чедип алганы шылгарангай чедиишкиннери болза капитализм-биле экономиктиг чарышка социализмниң тиилээриниң хөрээнге Чехословакияның Социалистиг Республиказының ёзулуг салыышкыны болур деп байырлыг чагаада оон ыңай чугаалап турар.

Социалистиг ниитилелди тургузарын доозарынга, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун өргим чехословак өнүүктеринге СЭКП ТК күзээн.

ТЕМП БОЛГАШ ШЫНАР—ХОВУ АЖЫЛЫНГА КОЛ ЧҮҮЛ

☆ ☆ ☆ ☆

Эң чоокку хүннерде доозар

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединин январь Пленумунун төөгүлүг шиитпирлеринге болгаш эш Никита Сергеевич Хрущевтүн сорук киирикчи чүгаларына хей-аът кирген Бии-Хем районнун ажылчы чоннары СЭКП-нин XXII съездизинге төлептиг ужуражыр, чеди чылдың үшкү чазының тарылгазын эң кыска хуусаада доозар дээш амгы үеде күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Районнун агаар-бойдус байдалынын, а ол ышкаш чамдык ажыл-агыйларның организастыг белеткелдериниң четпес болганының хараазы-биле бистиң район бо чылдың часкы тарылгазынга өскен районнарындан соңнап киргенин хамыктын мурнунда демдеглээр херек. Районнун часкы тарылгазынга белеткел кылдыр тарылга планынга хамаарыштыр чер андарылгазын эрткен чылын үүгле 40 хуу күүсеткен турган. Ындыг болза-даа, Бии-Хемнин коммунистери, тараажылары, механизаторлары часкы тарылганы эң кыска хуусаада бедик агротехниктиг деннелге доозар дээш социалистиг чарышты калбартышаан, ховуажылдарында четпестерни болгаш моондактыг үүлдерни шиитпирлиг чайладып турган тарылганы эрткен чылдаазындан дүрген темпилиг чорудуп турар.

Районнун колхозтары болгаш «Өөк» совхозу эрткен чылдаазынга деннээрге, бо чылдың май 10-га чедир 2,5 мун гектар шөлге тараа культураларын хей кылдыр тараан. А май 11-де кызыл-тастың тарылгазын район бүрүн дооскаш, пландан ажыр ол культураның тарылгазын чорудуп турар. «Кызыл тараачын» колхоз (даргазы эш Астафьев, партия организациязының секретары эш Попов), «Өөк» совхоз (директору эш Хвостов, партия эге организациязының секретары эш Суров) кызыл-тастың тарылгазын районда хамыкты мурнап доосканнар. Үстүнде ажыл-агыйларның партия организациялары тараажылар ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды бедик деннелде тургускан. Социалистиг хүлээлгелернин күүседезин хүн бүрүде түнеп, чарыштын тиилекчилеринге шилчиир Кызыл тукчугаштарны, акша шаңналын тыпсып, мурнакчылардың дуржулгазын калбаа-биле нептередип келген. Ховуу-трактор бригадаларына лекцияларны, беседаларны, солун номчулгазын хүн бүрүде кылып, хана солуннарны, агитхуудустарны доктаамал үндүрүп турар.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунун төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырар, төрээн Коммунистиг партиязының XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш хүн бүрүде нормазын ажыр күүседип, часкы тарылганы бедик шынарлыг чорудуп турар мурнакчылардың хүрээлеги районда өскен. Чижээ, «Өөк» совхозтун механизаторлары эштер Хольшин, Белоногов, Мокрецов олар боттарының нормазын үргүлчү ажыр күүседип, ховуу ажылдарын бедик шынарлыг чорудуп, кывар, чаар материалдарны болгаш техниканы эң камныг ажылгап турарлар. Ылангыя дуржулгалыг механизатор Владимир Мокрецов 4 сеялка коштурган «ДТ-54» деп трактор-биле хүнде 147 га шөлге тарааны чаштырып, совхозтун механизаторларының социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда чоруп турар. Чайгы үеде тракторларны септелгеге киирбейн, камныг ажылдадыр дээш районда калбарган социалистиг чарыштың эгелекчизи болган.

Төөгүлүг чеди чылдың үшкү чазының тарылгазын эң чоокку хүннерде бедик агротехниктиг деннелге доозар дээш социалистиг чарыш «Хадын» колхозтун тараажыларының, механизаторларының ортузунда база калбарган. Ында механизаторлар эштер Фомин, Долчунмаа, Малютин, Путинцев олар хүн бүрүде нормазын 150 хуу, а чамдык хүннерде 200 хуу чедир күүседип, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. Тараажылар ортузунга социалистиг чарышты улам калбартырынче, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринче, бүгү тараажыларны, механизаторларны, чолаачыларны мурнакчылар болдурарынче СЭКП райкому болгаш партия организациялары хүн бүрүнүн кичээнгейин угландырып турар. Колхозтарның азы совхозтун мурнакчы механизаторлары күш-ажылчы бедик көргүзүглери канчап, кандыг арга-биле чедип алганын бүгү тараажыларга, механизаторларга тодаргай чугаалап берип, оларның деннелин чедип алырынче ажыл-ишчилерни кыйгырып турар апарган.

Көдээ ажыл-агыйның Кызылда механизация училищезинден «Искра» колхозта келген коммунист-трактористер эш Шактар хүн бүрүде нормазын доктаамал ажыр күүседип, бедик бүдүрүкчүлүг болгаш эң шынарлыг ажылдавышаан, бодунун хуузунда үлегерин бүгү механизаторларга көргүзүп турар. Оон үлегерин ёзугаар ол колхозта механизаторлар эштер Петров, Воровских, Росыев олар хүн бүрүде ийи норманы күүседип эгелээн. «Кызыл тараачын» колхозта механизаторлар эштер Юшков, Бичеоол, Козлобородов, Тунаяк олар чүткүлдүг ажылдап турар.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунун, эш Н. С. Хрущевтүн айтышкынын күүсетпишаан, Бии-Хемнин коммунистери, бүгү тараажылары чер ажылының структуразын (тургузуун) бо чылын үндезини-биле чаартканболгаш сула, чаңгыс чылда дужүттүг культураларның тарылга шөлүн кызыргаш, кол тараа культуразы болур кызыл-тастын тарылга шөлүн 2050 гектарга немей калбартырын шиитпирлээн. Кызыл-тастын тарылга шөлүн калбартыр талазы-биле алган социалистиг хүлээлгезин бистин районнун тараажылары май 14-те күүседипкен, а тараа культураларының планын майның 17-ден орай эвесте ажыр күүседир дээш сорук киириишкиниг ажылдап турарлар.

Бо чылын часкы ховуу ажылдарының шынары районнун бүгү колхозтарында бедөөнин онзалап демдеглээр херек. Тарылга ажылында кол сорулга — черден бедик дүжүттү алыры болгай, ынчангаш партия организациялары часкы тарылганың шынары дээш демиселди боттарының холунга алган. Ылангыя «Кызыл тараачын» колхозта партия организациязы, агроном эш Иконников, трактор бригадаларының бригадирлери эштер Цыбин, Андреев олар часкы ховуу ажылдарының шынарын үүгле хүн бүрүде эвес, харын шак бүрүзүнде хынап, механизаторларга бедик негелдени салбышаан, оларның ажылынга практиктиг дузаны чедирип, арга-сүмезин берип келгеннер. Ол колхозта чернин андарылгазын, илииртээшкинин, үрезиннин чаштырылгазын эң бедик шынарлыг чорудуп, районнун өске ажыл-агыйларынга үлегер-чижээн көргүзүп турар. Ол артельдин № 1 болгаш 2 бригадаларының кежигүннери чер ажылының бедик культуразының бригадазы деп ат дээш шимчээшкинге киржип эгелээн.

Районнун чер ажылында бир чаа үүл— суггарылга системазын бо чылын боттандырып эгелээни болур. Амгы үеде колхозтарның тараажылары 860 гектар тараа, 1680 га сиген шөлдерин суггарган. Тараа, сиген шөлдерин суггарар ажыл үргүлчүлеп турар. Бо чугула ажылды кайда-ла суггат хереглээр шөлдер бар болдур, ында чорудуп турар бис. Чемишчидилгени шөлдерже сөөртүр ажыл эрткен чылдаазындан дээре организастаттынган. Ылангыя «Хадын», «Искра» колхозтар тарылга шөлдерин чемишчидери-биле элээн каш мун тонна өдекти ховуларга төккен.

Бо чылдың часкы тарылгазын, аная белеткелди районнун чамдык ажыл-агыйларында четпес чорудуп келгенин демдеглевейн барып болбас. Туранның септелге-техника станциязы колхозтарның тракторларын чавыс шынарлыг септээн, а станцияның ажылынга ёзулуг контрольду СЭКП райкому, райкүүском чогуур үезинде боттандырбаан. «Кызыл тараачын» колхозтун «ДТ-14» деп № 24 тракторун СТС септээн, чогуур хөлезизин колхозтан алган, а ол трактор амга чедир ажылдаваан. Ол ышкаш 3 тракторнун септелгезин СТС бөгүнге чедир дооспаан.

«Өөк» совхозтун чамдык участоктарында, ылангыя Тарлаг участогунда (эргелекчизи эш Захаров) черни кыдыра андарып, илииртээшкинни багай шынарлыг чорудуп турда, кол агроном эш Головин-даа, партия организациязы-даа чогуур үезинде илеретпээн. А совхоз болза дуржулга-көргүзүлге ажыл-агыйы кылдыр чаартынар ужурлуг болгай. Чурт ишчинин чемишчидилгезин, суггарылга системазын ажыглаарынче кичээнгейни совхозтун дирекция чери угландырбайн келген, бо чылын үүгле-80 гектар сиген шөлүн суггат-биле хандырган.

Тараа культураларының тарылгазын районнун ажыл-агыйлары кыска хуусаада дооскаш, мал чеминге эң чугула үнелиг культуралар болур кукуруза болгаш чигир свёклазының тарылгазынга хынамчалыг белеткенип турар. Кукуруза тарылгазынга белеткелди «Искра» көдээ ажыл-агый артелинин кукуруза звенозунун кежигүннери (удуртукчузу комсомолчу эш Немкин) хынамчалыг доосканнар. Кукуруза тарыыр шөлдү ол звено эки белеткээн, гектар бүрүзүнге 10 тонна чемишчидилгени төккен. Ындыг болза-даа, «Тиилелге» колхозтун кукурузачылары боттарының кожаларындан хожудап турарын демдеглээр херек.

А. ГРАДОБОЕВ,
СЭКП райкомунун секретары.

— Бистин агитаторларывыс О. Диспей, М. Чамыян болгаш оон-даа өскелериниң сонуургаачыг чугааларын дыннаксаар бис. Ховуу турлагларына олар бо-ла чедип келген, чаа болуушкуннарга холбаштыр доочу таныдылгалар кыла берген тургулаар болгай — деп, механизаторлар чугаалажып турарлар.

Парторганизация шыырак билиглиг эштерни агитаторларга томуйлаан. Оон түннелинде ховуда ажыл-ишчилерге агитаторлар беседаларны 10 ажыг удаа, солун номчулгаларын 13 катап чоруткан болгаш лекция номчулгазы 5 удаа болган.

Чурукта: Чөөн-Хемчиктин «Искра» колхозта партия организация секретары эш К. Хаяң-оол Кара-Талдың ховуу турлаанда ажыл-ишчилерге кыска танылыгла кылып берип турары.

Фото О. Чылбак-оолдуу.

Тракторист Светлана

Светлана Чулдум 1959 чылда чеде чыл школаазының алдыгы классын доосканн. Ол ынчан ВЛКСМ кежигүнүнге кирип алган. Оон эгелээш Светлана механизация училищезинге өөренип, тракторист деп тускай мергежилди чедип алырын шиитпирлээн. Ол дугайын аваазынга чугаалаарга, мындыг бичии кыс кижи канчам трактористээр чүвел, тракторист ажылынга колдуунда мөгешыырак, эр улус ажылдаар болгай дээш механизация училищезинге өөренирин чөпшээревейн турган.

Ындыг болза-даа бодунун шиитпирин күүседир дээш механизация училищезинче ону өөредип чорударын дилеп, биллириишкин киирерге «УТКА 25 чылы» совхозтун дирекция чери чөпшээрээш, Светланы механизация училищезинче чоруткан. Ук школага баргаш, Светлана аңаа кады өөренип турган күрсант оол, кыс өөрү-биле кады янзы-бүрү маркалардыг тракторларны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын теория болгаш практика талазы-биле чедиишкиниг өөренип доосканн, 1961 чылдың март айдан эгелеп трактористей берген.

Совхозтун дирекциязы Светланга «ДТ-28» деп тракторну быжыглааш, совхозтун Арыскан фермазынга ажылдаары-биле чоруткан. Аныяк механизатор бодунга быжыглаан трактору-биле кукуруза шөлүнче 150 тонна өдекти сөөртүкен, ол ышкаш 50 гектар черни илииртээн.

Д. СПИРИН.

Кызыл тукту алган бис

Колхозчу механизаторлар-биле тараажыларның бир демниг ажылдаанының түннелинде бистин «Искра» көдээ ажыл-агый артели тараа культураларының планын май 11-де, он ажыл хүнүнде, 108,9 хуу, оон иштинде кызыл-тасты 112,8 хуу күүсеткеш, СЭКП райкомунун болгаш райкүүскомнун часкы тарылга талазы-биле колхозтар база совхозтар аразынга шилчип чоруур Кызыл тугун чаалап алган.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунун шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырар, партияның эдлеглиг XXII съездизин база Тывага национал-хосталгалыг революцияның 40 чыл оюн күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер-биле уткуур дээш колхозчу ажыл-ишчилер социалистиг чарышты калбартып, чеди чылдың үшкү чылында тарылга шөлүн 3950 гектарга, оон иштинде тараа культураларының шөлүн 2880 гектарга калбартырын, тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 13 центнерден өскөн өскөн өвес дүжүттү алыр деп бүрүн шиитпирлиг ажылдап турар.

Колхозтун экономиказын улам быжыглаар, байлаан көвүдедир хереккe механизаторлар болгаш тараажылар идепкейлиг ажылдааш, тараа культураларының тарылгазын районнун өске ажыл-агыйларындан мурнай доозуп, кол культура—кызыл-тасты пландан ажыр 240 ажыг гектарга тараан.

Ховуу ажылын бедик деннелге чорудар дээш трактор агрегаттарының база тус-тус механизаторларның аразынга чарыш калбарган, мурнакчы механизаторларның, тараажыларның саны өскен. Тракторист Ооржак Докпак чарышка тиилекчи болуп, «ДТ-54» деп трактор-биле эдлеглеп 36 га черге тараа чаштырар тургаш 45—60 гектар чедирип, ниитизи-биле 550 гектар тараанны чаштырган болгаш 42 гектар черни андарган. 300 кг кывар, чаар үүлдерни камнап алган. Ол ышкаш трактористер Сарыглар Мөнге-Назын, Ооржак Сорулга, Сат Доржуудай, Ховалыг Эрес-оол, Моңгуш Суңдуй, Хомушку Ламажап, Моңгуш Борис олар эдлеглеп бүрүзүнүн онзаалаларын үргүлчү ажыр күүседип, ажылдың эки шынары дээш демисежип турар.

Колхозтун агроному К. Сегленмей чажылда үезинде сеялка бүрүзүнүн канчаар ажылдап турарын, черле ажылдың шынарын үргүлчү хынап, ажылды багай эвес башкарып турар.

Часкы тарылганың эки шынарлыг, дүрген темп-биле чоруттунганы баш бурунгаар хынамчалыг белеткелден хамаарышкан. Часкы ховуу ажылының үезинде ажылын планны тургускаш, баштай колхозбаштаар чери биле партбюронун хуралынга, а оон соонда трактор-ховуу бригадазының хуралынга чугаалажып, кым кандыг участокка чүүү кылырын тодаргайлаан бис. Часкы тарылга кампаниязының үезинде ол ажылчын план шынгыы сагыттынып база боттанып турар.

Ховуу ажылында ажыл-ишчилерниң ортузунга социалистиг чарышты калбартканы оларның бир демниг ажылдаарын, ажылдың темпизин дүргедедирин болгаш шынарын экижидерин хандырган.

Колхоз баштаар чери, партия, комсомол эге организациялары социалистиг чарыштың түннелин хүннүн-не үндүрүп, мурнакчыларның чедиишкиннерин болгаш дуржулгазын нептередирин организастап турар. Бистиң механизаторларывыс бүдүрер ажылдың нормазын ажыр күүседири-биле чергелештир ажылдың эң эки шынары дээш хол салдыкпайн ажылдап турар.

Бисте ховуу ажылы ам шуут доозулган деп болбас. Кукуруза, свёкла, чаңгыс чылдыг сиген, көк сула, картофель тарылгазы, ногаа культураларының олуртулгазы чоруттунар. 25 гектар шөлде картофель олуртулгазы доостур чыгап турар. Чаңгыс чылдыг сигенни 800 гектар шөлге тарыыр бис, оон чажылдазы эгелээн. Тарыза чогуур 800 гектар көк суланың 190 гектары тарыттынган. Кукуруза олуртур 300 гектар чер болбаазыраттынган.

Чайгы чер андарылгазын бистин механизаторларывыс база эгелээн. 1962 чылдың тарылгазынга белеткел кылдыр 2500 гектар чер белеткеттинер. Ам 625 гектар кур болгаш курукка чер андартынган.

Көдээ ажыл-агый культураларының дужүттүүн бедидер талазы-биле алган хүлээлгелерни үре-түннелинде болдурар дээш колхозчу механизаторларның, тараажыларның демисели улуг күүсениишкин-биле үргүлчүлеп турар.

М. ДОКТУГУ,
Чөөн-Хемчик районнун «Искра» колхозунун даргазы.

Чаштырылга үргүлчүлевишаан

БЕЛДИР-АРЫГ. Тес-Хем районнун «Чодураа» колхозу эрте чажар тараа культураларының тарылгазын доосканн. Көл культура — кызыл-тасты 305 га черге чаштырар тургаш, 490 ганы чаштырган. Чаштырылга ам-даа үргүлчүлеп турар.

220 га кукуруза тарыыр шөлду чарыш белеткээн. Кукурузачы 2 звенонун кежигүннери ам-даа 2[illegible] га черни белеткеп, немей тарыырын шиитпирлээннер. Клара Аралдын удуртукан комсомолчу-аныяктар звенозу кукуруза шөлүнче өдек сөөртүрүн үргүлчүлеп турар.

Таңды районнун «Революцияның чалбыыжы» колхозунун ийи дугаар тракторчу-ховуу бригадазында повар Нина Галкина ак-сеткилдиг ажылдап, эртенги, дүштеки, кежээки чемнерни эки кылып турар. Аъш-чемни эки белеткеп турары дээш Нина Галкинага «Дээре повар» деп кызыл тукчугашты тывыскан.

Чурукта: Нина Галкина.
Фото С. Феоктистовтуу.

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨП МУЗЕЙИ 25 ЧЫЛ БОЛГАН

Чаэрби беш чыл мурнунда, 1936 чылдың май 15-те, Москвада Революция шөлүнге, Кремльдин чанынга, Коммунистиг партияның үндезилекчизи, делегейде эң баштайгы Совет күрүнеиниң тургузукчузу, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштынчызы болгаш башкызы В. И. Лениннин музейин партияның Төп Комитединин шиитпири-биле ажыткан.

Оон чаэрби беш чыл оюнга холбаштыр СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага музейниң директору В. М. Михейкиннин чугаалааны:

Кижи төрелгетеннин генийи Владимир Ильич Ленинге турасхаал музейни ажытканы совет улустун болгаш депшилгелиг кижи төрелгетеннин идеологтуг амыдыралынга чугула болуушкун болган. Ону тургузарынга кол база марксизм-ленинизмниң иститудунга кадагалап турган материалдар болган. Баштынчының идея талазы-биле артырып каан материалдары дыка хей. Институттун төп партия архивинде ам үеде В. И. Лениннин үжен мун ажыг документилери мөөнеттинген. Оларның чамдызын фото хоолгаларыбиле музейде делген салган. Ленинчи бодалдарның чогаадыкчы чоруун бижимелдер ажыдып турар. Владимир Ильичиниң ажылдарының ховар номнарын, оон хереглеп чораан өдилел хекселдерин, ажылчы чоннардан Лениннге белектерни, уран үүлдүн ынак баштынчыга турасхааткан шылгарацгай чогаалдарын база залдарда делгээн.

Н. К. Крупская, Ульяновтарның өг-бүлезиниң кежигүннери — М. И. Ульянова, А. И. Ульянова-Елизарева, Д. И. Ульянов, Владимир Ильичини боттары билир чораан болгаш оон удуртулгазы-биле хей чылдарда ажылдап чораан хоочун коммунистер музейни тургузарынга улуг дузаламчыны көргүскен.

Чаэрби беш чылдарның дургузунда делгээн үүлдер дыка көвүдээн. Музей болза марксизм-ленинизмниң улам тиилеп турар идеяларын пропагандаларының улуг төвү болуберген. Оон улуг чаэрби ийи залдарында ам чеди мун чыгыы үүлдерни делгээн. Ол дээрге үүгле төөгү эвес. Ленинчи документ бүрүзү, оон холу-биле бижээн одуруг бүрүзү ажыл-чорудулгаже, коммунизмнин тиилелгези дээш демиселче кыйгырып турар. Ажылчыннар болгаш колхозчулар, интеллигенциянын төлөөлекчилери, сургуул аныяктар, шериг албанныглар, бистиң чурттун янзы-бүрү хоорайларындан болгаш суурларындан келген кижилер, чер бөмбүрээнин хей-хей чуттарының Москвага кээп турар төлөөлери ол музейни барып көөрүн боттарының хүлээлгези кылдыр санап турар. Ленинчи ёзу-биле ажылдап, амыдыралды Ильич ышкаш тургузарынга өөренир дээш кижилер маңаа кээп турар.

В. И. Лениннин музейинин чон ортузунда кайы хире алдар сураглыын, Ильичиге ынакшылдың кайы хире улуун ийи-ле сандан көрүп болур. Үүгле 1960 чылда бизин музейниң залдарынга 1.315.845 кижи, а чаэрби беш чылдарның дургузунда — чаэрби миллион кижи чораан. Хей-хей кижилер маңаа каш удаа кээп турар. Бир залдан өске залче көрүкчүлер дамчып чоруп тургаш, улуг баштынчының амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының чыл демдеглелдерин номчуп, оон тургусканы Коммунистиг партиязының маадырлыг төөгүзү-биле таныжып турар.

Музейниң делгээн үүлдеринге чаа-чаа материалдар немежип, залдарның шимелдези экижип турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының үезинде Владимир Ильичиниң ажыл-чорудулгазын болгаш Октябрь сөөлүнде үеде делегейде эң баштайгы социалистиг күрүнеиниң тургузуушкунун Лениннин удуртуп, интервентилерден болгаш агвардейжилерден Улуг Октябрьның чаалап алышкынының камгалалын организастап турганын документилерде ам дыка делгеренгейи-биле көргүскен.

Залдарда делгээн документилер СЭКП-ниң ажылының стили болуберген ленинчи ажыл стилин тодаргай көргүзүп турар. Ол документилер болза бистиң чуртувуска социализмни болгаш коммунизмни тургузарының талазы-биле В. И. Лениннин ажылдап кылган планының колуе-чадаларын таныжып алыр арганы берип, бергелерни ажып эртеринге, ону эн-не шын шиитпирлээринге өөредип турар.

В. И. Лениннин төрүттүнген хүнүнден бээр тозан чыл болган хүнүнге холбаштыр дөрт залдарда чаа белуктерни тургускан. Бистиң чуртувуска болгаш бүгү делегейге ленинизмниң идеяларының тиилелгезин ында көргүзүп турар.

«Лениннин чүүү дээш чурттап чораанын, оон чүүү планнап, оон күзеп чораан үүлдерин ам бистиң улузувус, партия амыдыралда чедиишкиниг боттандырып турар» —деп эш Н. С. Хрущев чугаалаан. Ол бодалды чаа залдарда делгээн үүлдер тодарадып турар. Ында делгеттинген документилер ленинчи партияның хей талалыг ажыл-чорудулгазын көргүзүп, СЭКП-ниң XX болгаш XXI съездилеринин шиитпирлерин совет улустун амыдыралга боттандырып турарын, Лениннин айыткан оруу-биле чоруп орар бистиң чуртувустун коммунизм тургузуушкунун калбартыр үезинче кирген дугайын тодаргай көргүзүп турар. Капиталистиг делегей-биле экономиктиг чарышта Совет Эвилелинин чедиишкиннерин, чеди чыл планын боттандырар дээш, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар дээш совет кижилерниң маадырлыг демиселин делгеттинген материалдар көргүзүп турар. Ылангыя чуртту индустриализастаарының болгаш көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарының, бистиң Төрээн чуртувусту калбаа-биле электрижидерининг ленинчи планын күүседир талазы-биле чедип алдынган чедиишкиннер, атомнуг энергияны тайбын сорулгалаага ажыглаар болгаш октаргайны шингээдип алыр талазы-биле совет эртемденнерниң чедиишкиннери көргүстүнген. Октаргай кораблинин Айга чедирген вымпелинин хоолгазын музейден көруп болур, оон чанында — ССРЭ-нин хамаатызы, бистиң үенин кижизи, ленинчи партияның кежигүнү майор Ю. А. Гагаринниң октаргайже делегейде эн-не баштай ужуканының дугайында төөгүлүг медээни парлаан «Правда» солунунун 1961 чылдын апрель 12-деги тускай номерин ында делгээн.

Бүгү делегейде ленинизмниң тиилелгезинин дугайын, коммунистиг шимчээшкиннин соксаал чок өзүлдезинин дугайында Лениннин баш бурунгаар көрген үүлүнүн канчаар боттанып турар дугайын түннел залдың материалдары чугаалап турар. Ам делегейниң 87 чуттарында коммунистиг партиялар ажылдап, боттарының хүрээлелинде 36 миллион ажыг кижини каттыштырып турар. Делегейниң революстуг шимчээшкининиң теорийлиг - үндезини болур ленинизмниң ужур-дузазының дугайын, делегейниң социалистиг лагерининг тыптып, хөгжээнинин дугайын, тайбын болгаш улустарның тайбын кожа-хелбээ догуннаары дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактын чайгылыш чок демиселинин дугайын ол залдың документилери чугаалап турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң 1957 болгаш 1960 чылдарда Москвага болган чөвүлел хуралдары ленинизмниң хөгжүлдезинге улуг болуушкуннар болган. Делгелгелерде — ол чөвүлел хуралдарның хүлээп алган документилери, делегей парлалгазының үнелээшкиннерин парлаан солуннар.

Түннел залдың улуг ханазын долдур чүс-чүс номнарны делгээн. ССРЭ-ниң улустарының болгаш даштыкы чуттарның улустарының дылдарында «Ленин» деп сөс ном бүрүзүнде бижиттинген. 1917—1961 чылдарда Ильичиниң үүгле бистиң чуртувуска безин парлаттынган чогаалдарының ниити тиражы 309 миллион кезек болуп турар. ЮНЕСКО-нун сан-медээлерин ёзугаар алырга делегейниң депшилгелиг литературазының аразында бирги черни В. И. Лениннин чогаалдары эзеп турар. Лениннин идеялары калбак ажылчы чоннарны тайбын, национал хамаарышпас чорук, демократия, социализм дээш демиселче сорук киирбишаан, бүгү делегейде тиилелгелиг нептереп турар.

Бистиң чуртувустун ажылчы чоннарының болгаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетеннин улуг Лениннге ынакшылы кызыгаар чок. Музейге чорааннарның күзел-бодалдарын бижиир дептерде мун-мун демдеглелдер ол дугайын херечилеп турар. Ильичиге турасхаалды — музейни тургусканы дээш Коммунистиг партияга бистин Төрээн чуртувустун ажылчы чоннары болгаш даштыкы өөнүктер изиг өөрүп четтириишкинни илередип турар.

Янзы-бүрү үелерде Владимир Ильичиниң төрээн чери — Ульяновскиде, Ленинградта, Киевте, Тбилисиде, Львовта, Бакуда В. И. Лениннин Төп музейиниң салбырлары ажыттынган. В. И. Лениннин бажың-музейлери Казаньда, Кокушкинода, Шушенскоеде, Куйбышевте, Уфада, Подольскиде, Москва чоогунда Горки-Ленинскиде тургустунгулаан. Москвада Төп музейге ышкаш ол музейлерге ажылчы чоннар база-ла улуг ынакшыл-биле барып турар. В. И. Лениннин музейлери Польшада, Чехословакияда, Албанияда, Румынияда, Финляндияда база ажылдап турар. Оларга база хей-хей кижилер барып турар.

Улуг Лениннин маадырлыг амыдыралы болгаш революсчу чалбыыштыг ажыл-чорудулгазы, марксизм-ленинизмнин өлүм чок өөредилгези кижи төрелгетеннин чырыткылыг келир үези дээш демиселче совет улусту, бүгү чуттарның ажылчы чоннарын сорук киирип турар. Ленин—кезээде бис-биле кады. Кижи төрелгетен Ленин-биле кады келир үедеги коммунистиг ниитилелче чоруп орар.

ЧКП-ның 40 чылынга алдар болдурган делгелгениң ажыттынганы

ПРАГА. СЭТА-ның корреспондентизи М. Никиточкиниң дамчытканы болза:

Чехословакияның Коммунистиг партиязының 40 чылынга алдар болдурган делгелгениң байырлыг ажыдыышкыны май 12-де—Прагага, эң улуг делгелге залы—«У Гибернуга» болган. Делгелгениң ажыдыышкынынга ЧКП ТК-ниң Бирги секретары, ЧССР-ниң Президентизи А. Новотныйга баштадыр ЧКП ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүннерге кандидаттар, СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун даргазы Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП-ниң төлөөлери, а ол ышкаш өске-даа коммунистиг болгаш ажылчын партиялардың төлөөлери база киришкеннер.

ЧКП ТК-ның Политбюро кежигүнү И. Гендрих делгелгениң ажыдыышкынынга чүве чугаалаан. Марксисчи-ленинчи улуг өөредигни удуртулга болдургаш, революсчу демиселдиң кадыг-шыңгыы шылгалдазын эртир чехословак улусту социализмниң тиилелгезинге чедирип келген Чехословакияның Коммунистиг партиязының төөгүлүг ачы-хавыяазын ол онзалап демдеглээн.

«Интернационалды» ырлап күүсеткениниң соонда делгелгени көрүп эгелээн. Оон хей саинныг экспонаттарында болгаш фото-документилериндe, диаграммаларында, чуруктарында болгаш скульптурларында чехословак улустун бүгү-ле тиилелгелериниң хей-аът киирикчизи болгаш организакчызы—Чехословакияның Коммунистиг партиязының маадырлыг төөгүзү көргүстүнген. Коммунист бүрүзүнге, Чехословакияның ажылчы чон бүрүзүнге ады эргим болгаш чоок кижинин—В. И. Лениннин улуг портреди ында көстүп турар.

Делгелгеде көргүскен чаа амыдыралды тургузарынга ЧССР-ниң улуг чедиишкиннери — марксизм-ленинизмге, пролетаржы интернационализмниң херээнге шынчы чоруун ыдыктыы-биле кадагалап чоруур ЧКП-ның мерген угаанныг политиказының эң эки херечизи болур. ЧКП-ның СЭКП-биле акы-дуңма найыралынга, кады ажылдажылгазынга, чехословак болгаш совет улустун ниити дайзыннарга удур демиселге кады төккен ханы-биле, тайбын болгаш коммунизм дээш демиселге ниити сорулга-биле быжыккан бузулбас найыралынга алдар болдурган хей-хей экспонаттар бар.

СЭКП-ниң төлөөлериниң баштыны Л. И. Брежнев демдеглел дептерге төлөөлериниң мурнундан дараазында үүлдү бижээн: «Чехословакияның акы-дуңма Коммунистиг партиязының 40 чылынга холбаштырган болгаш ажылчын ангының херээ дээш, чехословак улустун хосталгазы болгаш аас-кежин дээш оон маадырлыг демиселиниң алдарлыг оруун көргүскен кайгамчыктыг делгелге-биле СЭКП-ниң төлөөлери улуг өөрүшкү болгаш сеткил ханыышкын-биле танышты.

Марксизм-ленинизмниң улуг өөредиин, пролетаржы интернационализмниң принциптерин удуртулга болдургаш, революсчу демиселдиң кадыг-берге школазын алдарлыы-биле эрткен болгаш социализмниң долу тиилелгезинге бодунун чуртун чедирип келген бистиң өөнүктеривис—чехословак коммунистер дээш бистер улуг хүндүткелдиг болгаш чоргааралдын күзел-соруун бо делгелгеден ап чоруур бис.

Чырыткылыг эчис сорулгаже—коммунистиг ниитилелди тургузарының оруунга улам ыңайгы чедиишкиннерлиг болурун силерге күзедивис, бистиң эргим өөнүктеривис».

КЫЗЫЛДЫҢ ТУДУГЛАРЫНДА

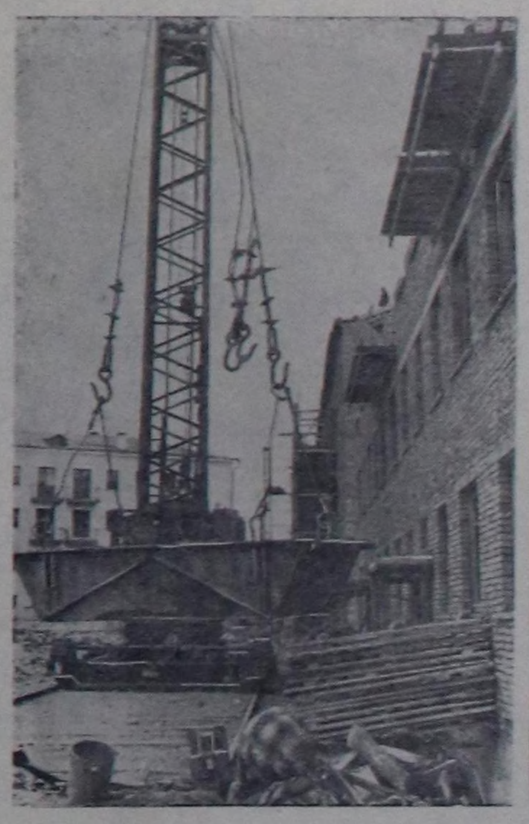

Кызыл хоорай чыл санында улам каас, чараш апар чыдар. Маңаа бир азы ийи чыл иштинде келбээн кижи оон ийи-үш хаът бажыңнар-биле немежи бергенин дораанна эскерип каар. Чыл санында ажылчы чоннарның түс-түс өг-бүлелери чаа, чаагай-жыдыр туткан бажыңнарны ап турар. Ажыглалда кирген 96 аал ишти чурттаар бажың биле кожа база бир ындыг бажыңны орту кыпыр туда берген (солагай таланы чурукта). Оон-биле кады бистиң хоорайывыска келген аалчылар хонар 4 хаът гостиница бажыңы келир чылын ажыглалга кирер. Анаа 118 өруннарлыг хөй өрээлдер болгаш өске-даа черлер турар. (Адааңда чурукта): гостиницаның тудуу. Дашчылар бригадир А. К. Петровтуң удуртулгазы-биле үшкү хаттың ханазын салып турлар.

Фотолары В. Лутковтуу.

Эки эгелээнде эки уламчылаар

Ниитиниң корум-чурумун камгалаарына хөй-ниитиниң ролюн күштелдирер дугайында партия биле чазактың айтыышкыннарын амыдыралга боттандырар талазы-биле Тес-Хемниң Берт-Даг көдээ Советте чамдык хемчеглер чоруттунган болгаш чоруттунуп-даа турар.

Ийи чыл бурунгаар бисте эки-туранып улусчу дружинаазының командазы тургустунган. Оон составына бистиң колхозчу суурнуң эң эки кижилери кирген. Бис эң баштай хурал-суглаавысты кылгаш, команданың моон сонгаарга ажылына холбашкан бүгү организастыг айтырыгларны шиитпирлеп алган бис: дружина ажылының чуруму-биле таныжып, командириви сонгуп ап, ажылывыстың планын бадылап алган бис. Команданың кежигүннеринге ылгалыр демдектерни база тывыскан.

Ажылды эки эгелээрге оон ынай-гызы черле эки болур деп, чоннун чугаалажып турары ышкаш, бистин дружина командазы ажылын эки эгелээш, үргүлчүлеп чорудуп турар. Команданың кежигүннери өй-өйде чыглып келгеш кымнарның, кажан, каяа хайгаарал кылып ажылдаарының дугайында графикти бадылап алгаш, ону шыңгыы барымдаалап ажылдап турар бис. Ол графикти хажыгкан чангыс-даа таварылга бисте чок. Команданың кежигүннери графикте айыткан шагында клубка, садыгларга, столоваяга болгаш өскедаа хөй-ниити черлеринге бо-ла келген турар. Олар боттарының хөй-ниитичи хүлээлгелерин шынчы болгаш кызымаккай күүседип турарлар.

Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, хулиганзыг үүлгедиглер кылыр чоруктарны бистиң Теректиг суурда чок деп болбас. Мындыг таварылгалар бисте эвээш эвес болгулап турган. Ынчаарга чурум үрээн кижилерге материалдарны тургускулааш, хемчег алыры-биле көдээ күүскомга, колхоз баштаар черинге киирип, хөй-ниитиниң хуралдарынга чугаалаштырып, сургаар, сагындырарындан эгелээш донгударынга чедир хемчеглерге киирип турган. А чамдык кижилерни эрге-чагырга органнары торгап-даа тургулаан. Хөй-ниитиниң бо хемчеглери дыка дээштиг. Корум-чурум үрээр үүлгедиглер Берт-Дагда сөөлгү үеде дыка эвээжээн. Бистиң дружина командазы бодунуң ажылын моон сонгаар-даа улам идепкейжиткеш, хөй-ниитиге удур үүлгедиглер кылыр, корум-чурум үрээр чоруктарның когун үзер сорулганы бодунуң мурнунда салып турар.

Мооң-биле кады, бистиң ажылывыста улуг четпестерни база миннип демдеглээр херек. Команда ажылы чамдыкта сулаап, арай организас чок апаар чүүлдер бар. Оон ыңай, дружинаның ажылы чүгле колхоз төвүнде чоруттунуп турар. Үй. Шынаа, Хөл-Өөжү дээн чижектиг черлерде фермаларже, бригадаларже барбайын, ол черлерге кандыг-даа ажыл кылбайын турарывыс окта болбас. Моон ужурунда ол черлерде чоннуң ортузунда чурум үрээр, харын-даа хулиган үүлгедиглер кылыр чүүлдер ховар эвес. Сорулга чүл дээрге, Берт-Дагда дружина командазы бодунуң ажыл-чорудулгазын көдээ Советтиң бүгү девискээринге калбартып, хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар херекке бодунуң хөй-ниитичи салдарын улам-на күштелдиринде болуп турар. Бистиң ажылывысты экижидеринге колхозта партия организациязының болгаш Берт-Даг көдээ Советтиң күүскомунуң боттуг дузазы база негеттинип турар.

С. СЫРАТ-ООЛ,
дружина командазының кежигүнү.

Идегелдиг дузалакчылар

Эки-туранып улусчу дружиналары болгаш эш-хуузунуң судтары — Советтериң муң-муң эки-турачы дузалакчыларының чугула кезии. Олар хөй-ниитиниң корум-чурумун, социалистиг ниити чурттанганың дүрүмнерин камгалаарда партия, совет хоойлу-дүрүм органнарынга хөй-ниитичи улуг дузаны көргүзүп турар. Ынчангаш оларның ажылынга хүн бүрүнүң практиктиг дузазын көргүзери, доктаамал удуртуру, өөредири—чер-черде партия, совет органнарының чугула сорулгазы.

Чоокта чаа СЭКП-ниң Тожу райкому, райкүүском районнуң улусчу дружиначыларының болгаш эш-хуузунуң судтарының кежигүннериниң чөвүлел хуралын, оон улаштыр кыска семинарын эрттирген. Чөвүлел хуралга хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга хөй-ниитиниң ролюн күштелдирер дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары эш Н. С. Тембрек кылган.

Районда улусчу дружиналар болгаш эш-хуузунуң судтары тургустунуп келгениңден бээр бо хүннерге чедир боттарының хүлээлгелерин багай өвес күүседип келген деп, илеткелчи-даа, хуралга санал берген эштер-даа демдеглээн. Бо ажыл ылангыя Тоора-Хем суурда түгээр тургустунган. Ол таварылга эвес, түге дээрге Тоора-Хем көдээ Советтиң күүскому (даргазы эш Базыр) ол эки-тура организацияларының ажылынче доктаамал кичээнгейни салып, эки удуртуп турар. Суурнуң бодунда, райпода, райпромкомбинатта эш-хуузунуң судтарының ажылының дугайында оларның даргаларының илеткелдерин көдээ күүскомнуң хуралынга дыннап, оларның ажылын экижидеринче угланган тодаргай хемчеглерни бадылаан. Дружина командалары, эш-хуузунуң судтары көдээ күүском-биле сырый харылзаалыг ажылдап турарлар.

Хуралдың киржикчилери районда дружина командалары биле эш-хуузунуң судтарының ажылында четпестерни илеретпишаан, моон сонгаар чорудар хемчеглерни айытканнар. Чөвүлел хуралдың соонда семинар эгелээн. Анаа дружиналар болгаш эш-хуузунуң судтарының ажылчорудулгазынга холбашкан лекцияларны райкүүскомнуң милиция килдизиниң начальниги эш Чамыян, районнуң прокурору эш Кара-оол болгаш өске-даа эштер кылган, райкүүскомнуң даргазы эш Т. Э. Сенди база түүе чугаалаан. Үк семинар өөредиглиг болгаш дуржулга солуушкунуг болуп эрткен.

Шак мындыг өөредилгелиг хемчеглерни өй-өйде доктаамал чорудуп турар болза улуг ажыктыг.

С. ШАЛЧИМА.

Кол кичээнгейни—лекцияларның шынарынче

Политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередир талазы-биле ниитилелдиң Бай-Тайга район салбыры бо чылдың бирги кварталында янзы-бүрү темаларга 140 лекцияларны организастаан. Ниитилелдиң район салбыры көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчиларынге лекция номчуурун калбартырынче кол кичээнгейни угландырган.

Номчуттунган лекцияларның кол темазы болза, СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринче болгаш мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринче угланган. Бо темаларга 30 ажыг лекциялар номчуттунган. Ол чорук көдээ ажыл-агый талазы-биле эки түнелдерни чедип алырынга районга база дузалаан. Район бирги кварталда күрүнеге эвт садарының планын 175 хуу, сүт садарының планын 138,5 хуу күүсеткен. Районнуң «Малчын» колхозу, «Тээли» совхозу бо талазы-биле эки түнелдерни чедип алганнар.

Бирги кварталда лекция номчулгазын калбартыр талазы-биле Бай-Талда эш Дадар-оолга удуртурган, Кызыл-Дагда эш Бичелдейге, удуртурган көдээ лекторлар бөлүктери эки ажылдаанвар. Ниитилелдин район салбырының кежигүннери эштер Адыгбай, Сюр-оол, Бичелдей, Бадыргы олар болгаш өскелер-даа 5—6 чедир лекцияларны номчугулаанвар.

Ниитилелдиң район салбырының 89 кежигүнниериниң иштинден 46 кижи бирги кварталда лекция номчуурунга киришпээн дыка четпес. Оларның аразында А. Туров, Э. Моңгуш, Чамыян, Чүлдүм, Артына ышкаш харыысалгалыг ажылдакчылар болгаш тускай эртемниг эштер безин бар.

Номчуттунуп турар лекцияларның саны эвээш, тематиказы кызыы, шынары ам-даа куду.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

АНЫЯК ӨРҮКЧҮ

Кызыл-оол Допчун-оол 1956 чылда Улуг-Хем районнуң Ийи-Тал чедиг чыл школазын эки доскаш, бир-ле тускай эртемни чедип алырын күзей берген.

Ол-ла чылдың күзүнүде областтың Культура эргелери типографиязынга аныяк кадрларны белеткеп өстүрер сорулга-биле Башкир АССРниң төвү—Уфаның полиграфия училищезинге сургуулдар хүлээп алырын чарлаан.

Кызыл-оол ол чарлалды дыннаан дораанна сагыш-сеткили ооҗургаваан: өрүкчү болур күзел аңаа төрүттүнген. Кызык-оол Жданов аттыг колхозка аданези-биле сүмелешкеш, Кызылче хапкан. Оглунуң чаагай күзелин чөпшээрээш,—эки өөренип алгаш чедип кел—деп, ада-нези оолду чагып, үдээн.

Келир үеде полиграфист болуп шыдаар-дыр деп улустуң бүзүрелин алгаш, шылгаткан 18 өөрү-биле кады Уфа хоорайже өөренири-биле олар хапканнар.

Элээн каш хонуктарда четтикпейн маңаа чораны Уфада полиграфия училищезинге чеде бергеннер. Хоорайның чараш чаагайы, оон чаагайжыттыңган садгеселлин оолдун күзел-соруун улам-на күштелдирген. Баштай училищени үш чыл иштинде өөренири узун-даа, берге-даа кылдыр сагындырып турган. Ынчалзадаа ол сургуул байдалга чанчытып өөредилгезинге кызып, училищениң хөй-ниити ажылынга киржип эгелээн.

Өөредилге чылдары ол оолдун чүткүлдүг күзелсоруктуундан билдиртпейн-не ынчаар эрткен. Ол күрүне экзаменнерин түгле 4—5 демдектерлиг доозуп, училищениң дирекция черинден мактал бижик-биле база шаңваткан.

Кады өөренип чоруткан өрү-биле сургуул чылдарын доскаш, 1959 чылдың январьда төрээн областына ол чедип келген.

Аныяк полиграфисти областың Культура эргелери Улуг-Хем районнуң «Кызыл тук» солун редакциязының өрүкчүзүнге чоруткан. Ол удавайн өрүкчүнүн берге болгаш харыысалгалыг ажылынга мергежин, ша-даа четпейн солунуң чыскаакчызынга депшип ажылдаан, мактадып-даа эгелээн. Оон ажылга кызымаккай мергежилин көргеш, область типографиязынга өрүкчүледири-биле чоруткан. Баштай Кызыл-оол өрүүр цехке чагыглар өрүп турган. Ажылга сундуугуучал, мастериниң берген даалгаларын эки күүседип турарын мастер эскерип калаш, «Тываның аныяктары» солунну чыскаап, белеткеп үндүрерин оолга сүмелээн.

Солунну номчукчуларга көрүштүг, чараш кылдыр чыскаары белен эвес. Берге болгаш харыысалгалыг ажылга идегелди ол шынзыткан.

Ажылга кызымаккай, бичге сеткилдиг оол типографияга ажылдап кирген чылындан эгелээш-ле каш удаа мактадып, шаңадып келген. Эш Кызыл-оол эрткен чылын областың хүндүлел самбыразынга база кирген. Ам ол типографияның хүндүлел самбыразында кирген.

Типографияның мурнакчыларының бирээзи Кызыл-оол СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш улам чүткүлдүг ажылдап турар.

Чурукта: К. Допчун-оол солуннуң өөлчеглиг номерин чыскаап тур.

А. КУМАЯК.
Фото А. СОДУНАМНЫЫ.

Редакцияга ЧАГААЛАР

ҮШ ЧЫЛ ИШТИНДЕ-ДАА ДООЗУЛБАС ХИРЕ

Кызылдың чөөн талазында Лермонтов кудумчузунда № 11 школаның тудуун 1959 чылда эгелээн. Тудугжулар ынчаардагы кыштың соок үезинде доң черни хол-биле казып, канализацияны болгаш фундаментини кылган, а 1960 чылдың чайынында бирги каттың ханазын арай боорда салып доскан. Школаның тудуу ам-даа доозулбаан.

Моон ужуру чүдел? «Тыва тудуг» трезинин удуртукчулары ол школаның тудуун дүргедириниче чогуур кичээнгей салып ажылдаваан. Тудугнун чагып кылган ээзи-даа аңаа негелдени күштелдирбээн.

«Самолёт хонар чер чоогу болганда, аңаа бедик кран тургуспас бис» деп «чылдагаан» эрткен чылын ажылды дыка саадаткан. Кранны чүгле сентябрьда кээп тургускан. Ынчалза-даа бригада доктаамал ажыл-биле хандыртынмаан, тудутга херек материалдар чедир бердинмейн келген.

Эрткен чылдың августа бригаданы аар-саар ажыл кылырынче киирипкен. Соок база-ла дүжүп келген. Петон-даа, панел-даа үзүктелген, бар панелди өске тудугларже чорудупкан.

Бо чылдың февральда бригаданың ажылчыннарын туйбу заводунче чорудупкан. Аңаа ажыл нормазы эки күүсеттинин, тудугжуларның олча-ажыы-даа хөй болуп турган. Олар каяа-даа ажыл нормазын ажыр күүседиринге сонуургалдыглар.

Ынчалза-даа эгелээн ажылын төнчүзүнге чедиреринге, ону шынарлыг кылырынга олар база-ла улуг сонуургалдыглар. Ындыг турбуже № 11 школаның тудуун дүргедир талазы-биле ажылды трестиң удуртукчулары кошкак чорудуп турары тодаргай. Бүдүн чартык чылдың иштинде бо участокка 5 тудуг мастерлери солчуп ажылдаан. Удуртулгага шак ындыг чангыс аай эвес чорук ажылга шаптыхтыг болуп турар. Сөөлгү үеде ол тудугда масса-политиктиг болгаш организастыг ажылдың кандыг-даа планы чок, социалистиг чарыш организастаттынмайн турар.

Тудугнун чоруп турарынга техниктиг контроль болгаш удуртулга багайындан ажылды үрей кылыр таварылгалар база бар. Дашчы Куречкин соңгалар аразының туйбузун салып тургаш, ону 12 сантиметр хире артыр салганы илерээн. Ону мастер Герасимов херекке албаан. Эш Герасимов трестиң складындан кидис идиктер, хөвениг чолдак тоннар, чүвүрлер үндүрүп алгаш, оларны ажылчыннарга бербээн болгаш боду оон үнүп чорупкан.

Бо школа тудуунда мергежилдиг ажылчыннар бар. № 3 тудуг участогунун начальниги эш Науменко бригаданың ажылын тодаргай удуртпайн турар. Ынчангаш бо бригада апрельдиң бүдүрүлге планын күүсеттпээн.

Бир эвес №11 школаның тудуу шак мындыг темпилиг чоруп турар болза ол ам-даа үш чыл иштинде доозулбас хире бооп турар. Ынчангаш бо школаның тудуун дүргедир талазы-биле чогуур организациялар боттуг хемчеглерни алыры чугула.

С. САНДАН.

Машинавыс кайыл, дарга?

Кызылдың «Тере-Хөл» колхозунуң колхозчулары хеп чуур машинаны дыка-ла сонуургап, хереглеп турлар. Ынчангаш, ындыг машиналардан аңгеп садарын сельпонуң баштаар черинден, ылангыя оон удуртукчулар эштер Шойлаа биле Чимит-Доржу каш-даа удаа дилеп, чагыглар кылып келген. Чоннуң ол дүрүм өскүгаар дилээн олар мынчага чедиг күүсетпейн турар.

1959 чыл түүе. Бир-ле катап, аңна бир машина келир эвесте дамчыыр дынналган. Чон ону үр-дамаанаан. Түнелинде кээп, демги шинаа кайда боор, ис чок барган. Чоннуң негелдези үргүлчүлевишаан турган. Адактың сөөлүнде бо чылдың март ай үезинде Тере-Хөл фактураланн бир машина сураа дыналып келген. Улус «хеп чуурувам-на келир-дир дижип, улуг өөрүкү-биле четтикпейн манап-ла турган. Чогум канчанган түүе ийик, оон база-ла келбейн барган. Сельпо фактураланн машиналар кай бо боор, сельпонуң даргалары оларны төп бараан базазындан ыратпайн доора садыглап турар-дыр деп түнелди улус кылып турар. Ол түүнде шын болган.

Бистиң Тере-Хөл ышкаш, шак мындыг ырак черде чурттаан, ажылдап турар чоннуң чөптүг негелделери сельпо даргаларының шак мынчаны көрүп турарын колхозчулар шыңгыы бүрүү шаап турар болгаш хеп чуур машиналарны Тере-Хөлге чежени-даа эккеп садарын олардан негеп турлар.

С. СЕДИП.

„ШЫННЫҢ" МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг болгаш «Искра» колхозтарында часкы хову ажылынга белеткелдерде четпестерни илеретиен, «Шынның» рейд бригадазының шүгүмчүлелдиг үүлү «Шынга» парлаттынган.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң редакцияга дыңнатканы болза, рейдиниң изи-биле Сталин аттыг болгаш «Искра» колхозтарда часкы хову ажылынга белеткелдериң чоруп турарын партия райкомунуң бюрозунга апрельде чугаалажып көргеш, организастыг ажылды чорутканының түнелинде часкы хову ажылынга белеткелди эки чорутканаш, хову ажылынче эрте киргеш, эрте чажар тараза культураларының тарылгазының планын апрель 28-те «Искра» колхоз — 112 хуу, Сталин аттыг колхоз—107 хуу күүсетиен. Бо колхозтар амгы үеде ногаа, картофель болгаш мал чеми үнүштер тарылгазынга белетнел ажылдарын чорудуп турар болгаш чогуур өйүнде бедин агротехниктиг байдалга эрттирер хемчеглерни ап турар.

14 бөрүнү өлүрген

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң чамдык малчыннары мадын хоралыг дайзыны бөрүлер узуткаар ажылга база эки киржип келгилер.

Хоочун анчы Салчак Шокин эрткен чылга чедир 38 улуг-бөрүлерни узуткаан турган. Ол чылын 5 бөрзектерни өлүрген. Ол ышкаш аныяк анчы Бак-Көк Хертек 7 бөрзектерни, а Мөнгүл-оол Иргит 2 улуг бөрүнү өлүргеннер.

И. УСПУҢ-ДОРЖУ.

Темпини дүргедедир, шынарын бедидер

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинин тудуг бригадазы бо чылын эвээш эвес тудугларны кылыры бүдүрүлге планында көрдүнген. Тодаргайлаарга бригада чурттарының 15 бажыңнарын, уруглар садын, тускай эртемниглер чурттаар үш квартиралыг бажыңны, көдээ клубту, эге школаны, ийи чунар бажыңны, элээн каш мал кажааларын, автомашина гаражын тудар ужурлуг.

Тудуг бригадазының мурнунда бо хире улуг сорулга салдынган турбуже, тудуг бригадазы кедергей оожум темпилиг ажылдап турар. Бүтү тудугларга хереглээри-биле 1500 кубометр тудуг ыяжын тайгада кезип белеткээн.

Тудуг бригадазы Б. Конгар тудуг ажылын дендин эрецгей, оожум темпилиг удуртуп турар. Колхоз төвүнде чангыс борбак-даа чудук дүжүртүнмээнин, тудуг шөлдериде кандыг-даа ажыл чоруттунмайн турарын, тудугжулар чүгле тайгага ыяш кезип белеткээринге өйлежип турарын чугаалаарга-ла четчир.

Эрткен чылын чедир туттунмаан тудугларга ол-ла хевээр хол дегдинмээн. Колхоз төвүнде крыша чок 18, кладовка чок 35 бажың бар. Ыракы одарларда малчыннар чурттаан турар бажыңнарда чедир кылдынмаан, ылангыя крыша, кладовка чок бажыңнар хөй. Эрги тудугларны чедир кылырынга база ам тудар чаа тудугларга эвээш эвес дилиг материалдары негеттинип турар. Колхоз төвүнде ийи пилорамаңын бирээзи дилер ыяш чогундан аңаа турар, база бирээзи үреликк. Колхоз бо чылын 50 муң туйбу, 25 тонна чугай өртедир ужурлуг. Ол ажылче амга чедир эгелеп кирбээн.

Тудуг бригадазынга быжыглаан шанак, терге, аът, шары чөп ажыглаттынмайн турар. Аттар арган, оларны туралаан-на кижилер хуузунда хереэнге ажыглап мунар таварылгалар хөй. Ол ышкаш тергелер, аът дериглери колхозчуларга хуузунда өнчүзү хевирлиг апарган. Тудугжуларның, ылангыя тайгадан тудуг ыяжы белеткен турар колхозчуларның ортузунга агитас-массалыг ажылды кошкак чорудуп турар. Ыяш белеткелинде тудугжуларны турган черинге эрткен дерт ай иштинде чангыс-даа каталаан агитхуудунмээн болгаш оларны бүдүрүкчүлер ажылче сорук кирип турар лозунг плакат астынмаан. Четче кылдынмаан болгаш шынары багай чурттаарга бажыңнарын колхозчуларга хүлээп алгаш берип турар. Тудуг бригадазыга быжыглаан колхозчуларны ажылдарже чардыктыр чорук хөвар эвес.

Тудуг бригадазында бо бүгү четпестернин хараазы-биле колхозтуг тудуг ажылы мурнуку чылдарда дорайтаан.

Ш. САНДЫЙ.

ПРОПАГАНДИСТ

Анна Дозурбеевна Санчай-биле беседалажып чугаалашкан кижи бүрүзүнүң сагыжынга оон хөглүг, өөлдек аажы-чаны үр үеде уттундурбас артып калыр. Ону эң баштай көргеш безин, каяа-ла бир черге көргеш мышкаш кыддыр сагындырар. Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунуң хаван фермазы он-шаа бажыңнарлыг, бичии сууржугаш. Анна Дозурбеевна ол сууржугашта чурттаан, ажылдап турар. Ажыл шагынан дашкаар үеларде, каш чыддар иштинде партиянын болгаш чазактын политиказын таймылбырлаан пропагандистин чалбыыштыг сезүн чонга ол чедирип келген. Хаван ажаакчыларының бажың бүрүзүнүге ол күзенчиг аалчы. Билип алыксааны айтырыг бүрүзүнүге тода, билдингир харыыларны кижилер оон ап турар.

Анна Дозурбеевна бодунуң пропагандист ажылынга ынак. Түгле ынак дээрге херектин көл утказын четче тайылбырлап шыдавас, харын ынак боору-биле кады, ол бодунуң билиин болгаш пропагандисчи мергежилин доктаамал бедизин турар. Дараазында болур өөлчеглиг кичээлге азы беседа белеткенирде ол янзы бүрү солуннар, журналдар, чечен чогаалдарны номчуп турар. «Шын» солун, «Партийжи амыдырал», «Смена» журнал болгаш өскелерни-даа ол чагыдып алган.

Оон-биле кады, ол фермаын ажылчыннарының өг-бүле бүрүзүле солуннар, журналдарны чагыдып алган болгаш радиолуг дээрзин айтып каары база артык эвес.

Анна Дозурбеевнаның удуртуп турары бөлүүмү агар-политика өөренип турар. Бөлүүмүнүң дыңнакчылары 13 кижи, бо чылын 19 кичээлдер эрттиргеннер. Бөлүүмүнүң кичээлдери солун болгаш дириг эрттип турар. Ол дугайын бөлүүмүнүң дыңнакчылары боттары чугаалап турарлар. Комсомолчу кыс Надежда Маады моон мурнунда кичээлдеринге черле аажок хөнү чоораан, а ам дээрге ол бөлүүмүнүң эң идепкейлиг дыңнакчыларының бирээзи.

Анна Дозурбеевна кичээлдерге янзы-бүрү айтырыгларны кедүрүп турар. Даштыкы чурттарда болуушкуннарны болгаш бистин чурттун политиктиг, ажыл-агыйжы база культура амыдыралында болуушкуннарны, чедишкиннерни чугаалап тургаш аңаа холбаштыр областын, районнуң, совхозтуң болгаш харын ферманың ажылдакчыларының сорулгаларын кончуг эптиг кылдыр дүүшүрүп тайылбырлавышаан, ферманың мурнакчы ажылдакчызы Александр Доспанның ажылының дуржулгазын база хожудап турарларның чылдагаанары чүдел дээрзин аңаа чугаалап, дыңнакчыларның бо талазы-биле санал, сүмезин кичээлге чугаалажып турар. Ол ышкаш, суг дажыкчызы Серен-Байырның ажылының чедишкини безин овааарымчалыг пропагандистин кичээнгейинде эскертине берген, кичээлдин темазының аразында кире берген болур.

Оон-биле кады фермаың ажылында четпестерни, хаван кажаазының өл-шык байдалын, мал чемин камналга чок чарыгдап турарын ол база-ла шуптузун көрүп, билишкен боор. Ол дугайын кичээлге чугаалавышаан, ол четпестерни чайладырының хемчеглерин чугаалажып, боттуг ажылды организастаарынче дыңнакчыларның кичээнгейин угландырып турар.

Дыңнакчыларның дилээнин өзугаар Анна Дозурбеевна областа сураглыг хаван ажаакчызы Соян Хаянның ажылының дуржулгазының талазы-биле кичээлди эрттиргеннер.—Хаван ажаар ажылдың мурнакчы ажыл-агыйынга барып, оон ажылының дуржулгазын өөренип, танышкан болза деп А. Доспан күзелин илередирге өске дыңнакчылар оны деткээн. Анна Дозурбеевна ындыг дуржулга солчуушкуну улуг ажыктыг деп саналаш, совхозта партия организациязынга, дирекция черинге ук айтырыгны тургузуп, Доспанга дузалаар боор аазаан болгаш оозун күүсеткен. Директор эш Хвостов болгаш партия организациязының секретары эш Суров чоокку үеде ук дилегни күүседиптер бис деп чугаалаанар.

Анна Дозурбеевна кандыг-даа ажылды тудуп кыла бергенде, ук ажылын ыяавыла туюлунга чедирер, сорукку болгаш дидим туруштуг.

Бөлүүмнүң кичээлин ферма ажылдакчыларының бажыңынга эгелээн үр үеде эрттирип келген. Бөлүүмнүң ажылынга ол дыка эпчок болган. Ол четпести чок кылырынга кызыл-булуң херек. Ону кайын тып алыры? Ындыг бажыңны Анна Дозурбеевна бодунуң садыгжылап ажылдап турары магазинниң чанындан ол тыпкан. Ам ында кызыл-булуң. Кызыл булуңнуң ишти арыг-силиг, стол кырынын оюннары, музыка инструментилери ында бар. Ферма ажылчыннары хостуг шагында ында дыштанып азы кичээлдеп турарлар. Ханаларында плакаттар болгаш чедиг чылдың үшкү чылында фермаың даалгазын бижээн стендини көскү черге аскан.

Фермада амгы үеде дөрт комсомолчулар ажылдап турар. Пропагандист-агитатор Анна Дозурбеевнаның удуртулгазы-биле олар агитхуудустарны болгаш «Крокодил» деп шоодуглуг хана солунну неделя санында доктаамал үндүрүп турар.

Анна Дозурбеевна суурнуң культуразының дугайында айтырыгны дыңнакчыларның ортузунга кедүрүп үндүрген. Активтер-биле кады ол бажыңнарга барып, бичии уругларны канчаар культурлуг аажаар, кижилер болгаш бажың иштин канчаар эптиг кылдыр чараштыр эдер, арыг-шевер турузарынга хереэженнерни ол өөредип турар.

Хостуг кежээлерде суурнуң бүгү чурттакчылары боттарының кылып алганы хол бөмбүүнүң шөлүнге чыглып келирлер. Бөмбүк ойнаанарның хөглүг үнү долгандыр арга-арыгларга чаңгыланып турар.

Анна Дозурбеевна беш уруглуг ава. Уругларының улуу он дөрт харлыг, а эң бичиизи — бир харлыг. Ынчалза-даа ол уругларын ажаап, кижизидер, чонга бараан садар, фермага барып, оон ажылдакчылары-биле беседалажыр, кичээлин эрттирер шактарны тып ап турар. Оон садыглап турары улуг эвес магазинниде үлетпүрүнүң болгаш аъш-чемнин чугула бараанары бар. Магазинниң ишти арыг-силиг, бараанларны көскү, чараш кылдыр делгээн.

Анна Дозурбеевнаның амыдыралында чоокта чаа эң-не улуг болуушкун болган — ону Коммунистиг партияның кежигүнүне хүлээп алган.

П. САМОРОКОВ.

УЛУС ЧОНГА БИЛИГ

ГАВАНА. СЭТА-ныи корреспонденции Н. Чигирьниц дамчыткаиы:

Чырыыдыышкыиыи болгаш бүгү ба улустуц культурлуг деннелин цидериниц айтырыглары Кубаныц волюстуг чазааныц ажыл-чорудулзында база бир дол черни эзлеп рар. Бо үеге чедир безин эге өөреилгени хөгжүдер талазы-биле азок улуг ажылдар чоруттунган. Ам үеде уруглар школада өөренмейн рар ыидыг булун Кубада чок болн. Бижик билбес чорукту узуткаар лазы-биле кампания чер болган- чедиишкинниг чоруп турар.

Ам чазак өртумак болгаш дээди редилгени хөгжүдер талазы-биле алыпкын хемчегленни ап турар. ндыг хемчегленниц бирээзи болза, унун бүгү-ле өөредилге черлерин ционализастап, оларга өөредилгени халас чорудар деп турары болур. Национализацияныц дугайында албан өзузунун хоойлузун хүлээп алырынын мурнунда-ла ол өөредилге черлери ажылчы чоннарныц шиитпирин өзугаар журүнениц контролюнче шилчип турар. Чижээ, контрреволюцияныц одаа болуп турган Вилльануеваныц шажын университединге чоокку үеде технологтуг институт ажыттынар. 1.500 студентилер күрүнениц бүрүн хандырылгазынга туруп, өөренир деп турар. Ол дугайын премьер-министр Фидель Кастро Гавана университединиц студентилери-биле беседазынга дыннаткан.

Бо чылдыц төнчүзүнде университеттерге болгаш тускай өөредилге черлеринге 40 муц студентилер күрүне стипендиязын, ниити чурттал-га черин, чемни болгаш өөредилге пособиезин халас алыр деп, Фидель Кастро демдеглээн.

Ам бо үеде Кубада эге школаларныц башкыларыныц чедишпес чоруу колдуунда узуткаттынган. Ынчалзажок өртумак школаларныц башкылары ам-даа чедишпейн турар. Моон-биле холбаштыр университетке өөренип турган, өртумак школаларга башкылаар кылдыр дөрт ай хуусаалыг тускай курстарга өөренинер деп, Гавана университединиц студентилерин Фидель Кастро кыйгырган. Студентилер премьер-министрниц ол саналын чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

«Өөредилге, винтовка болгаш күш-ажыл» деп революцияныц лозунун амыдыралга чайгылыш чокка боттандырбышаан, куба аныяктар бүгү улус-биле бир дөмей боттарыныц төрээн чуртунуц депшилгези болгаш аас-кежии дээш чедиишкинниг демисежип турар.

Э. Скуг Финляндиянын президентизинге кандидат

ХЕЛЬСИНКИ, май 12. (СЭТА). Финляндияныц ажылчыннарыныц болгаш үүрмек чер ээлериниц социал-демократтыг эвилелиниц бирги съездизи Хямеилиннада доозулган. Фин телеграф бюрозунуц дыннадыында чугаалап турарын өзугаар алырга, Эмиль Скугту социал-демократтыг эвилелден Финляндияныц президентизинге кандидат кылдыр съезд чаңгыс үн-биле депшиткен.

1962 чылдыц эгезинде болур президент сонгулдаларынга сонгудар кандидаттар тодараттынган. У. Кекконенни аграржы эвилел, О. Хонканы социал-демократтыг партия депшидип үндүрген болгаш ону каолисчи партия деткээн.

Финляндияныц улузунуц демократтыг эвилелиниц съездизи президентиге кандидатка А. Айтиону депшиткен.

Мурнуу Вьетнамда ханныг үүлгедиишкиннерни соксадыр

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хосталарынын Национал фронтузунуц делегейниц бүгү улустарынга болгаш күрүнелеринге үндүрген кыйгырыын «Хосталга» деп агентилел чери дамчыткан. Ында чугаалап турары болза: Мурнуу Вьетнамныц улузунга удур чорудуп турар өзулут дайынныц кадыг-дошкун үүлгедиишкиннерин делегейниц ийиги дайынынын үезинде турган гитлержилер көөр болза арны агарып каарлар.

Четче эвес саннардан алырга безин бо чылдыц март айныц төнчүзүнге чедир Мурнуу Вьетнамда кара-бажыңнарны болгаш албадап ажыл кылдыртыр өлүрүкчү лагерьлерни 527 мундан хөй кижи эткен, ынчаарга кара-бажыңнарга болгаш истеп-сүрүүшкүннүг чорудулгаларныц үезинде—77.500 кижи өлген, 19.700 муц кижи балыглаган.

Мурнуу-вьетнам эрге-чагыргаларныц шериг бюджеди бүгү бюджеттин 85 хуузун эзлеп турар. Мурнуу Вьетнамныц девискээринде курлавыр күштер-биле кады санаарга 470 муц кижилиг аг-шериг турган. Ол ышкаш 200 кезек черде командостар, шеригниц 57 аэродромнары, 11 шериг порттары база бар. 3000 америк офицерлер мурнуу-вьетнам шеригни өөредип, чепсегленп турар.

Бо ханныг араатанзыг үүлгедиишкиннерни соксадырынын талазы-биле биске дузалажырын бүгү чазактардан болгаш улустардан, делегейниц бүгү-ле политикчиг, хөй-ниитилиг, культурлуг болгаш шажын-чүдүлгелиг организацияларын, тайбын болгаш шынныг чорукту үнелээр кижилерни шуптузун кыйгырып тур бис деп кыйгырыгнын төнчүзүнде чугаалап турар.

Кижиниц эргелериниц бүгү-ниити декларациязы Мурнуу Вьетнамга долузу-биле сагыттынып, хүндүлеттинзин дээш чугула хемчегленни шуптузун алырынче КНО-ну кыйгырып тур бис.

Америк чазак шериг интервенциязын кылырынын политиказын дораан соксадырын болгаш Нго Динь Дьемге дузалаарын соксадыры дээш негелде кылырынче америк улусту кыйгырып тур бис.

Колхозчулар садчыгажында

Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуц Кара-Чыраа салбырынын сууру чаагайжыдыр туттунуп, ногаанчыдылга ажылы чыл-чылда калбарып турар. Кара-Чыраа суурнун чурттакчылары болгаш албан организация черлери бо чазын дыка хөй ыяшты тарып олурткан. Чижээ, уруглар яслизиниц чанында 140 дөс, школаныц интернадынын девискээринде 270 дөс ыяш болгаш чадаг үнүштер олурттунган.

Совхозтуц ажылчыннары эштер М. Чадамаа, М. Падыц-оол, О. Чамзырын, О. Эзирикпей, О. Чүлдүм, М. Оттүк-оол, М. Доржу олар суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржип, боттарыныц бажыңнарынын чанын көрүштүг кылдыр чаагайжыдып алган. Оржак Чамзырыц мал маллап, суурга доктаамал чурттавайн келзедаа бажыныныц херим-кажаазын шевергин кылдыр кылгаш, чанында, хериминиц иштинде шивилерни, пөштерни, хадыңнарны, теректерни, дыттарны, талдарны, шеңнелерни, даяларны тарып олурткан болгаш чечектерни чайын тарып турар.

Чолаачы Монгуш Оттук-оолдуц бажыңынын чаны суурда онзаланып турар. Күш-ажылчы аныяк өг-бүленин кежигүннери совхозта мурнакчыларныц одуруунда, олар ажыл шагынын соонда, дыштаныр хүннерде суурнуц чагаайжыдылгазынга идепкейлиг киришпишаан, боттарыныц бажыныныц чанын чаагайжыдар ажылды доктаамал чорудуп келгени-биле бажыныныц чаны сад апарган.

ЧУРУКТА: Монгуш Оттук-оолдар садчыгажында.

Сөзү болгаш фотозу О. ЧАҢ-ООЛДУУ.

Португал оппозициянын негелделери

ПАРИЖ. (СЭТА). Лиссабондан келгеи дыннадыгларны өзугаар алырга, алазарныц чазааныц дүжерин неп турар португал оппозициянын алзелекчилери боттарыныц программазын парлап үндүрген, хөй-ниитичи ажылдакчыларныц ат салганы программада фашисчи хевириниц үү-ле организацияларын узуткаалынын болгаш «фашисчи политикаы чорутканы дээш харыысалгага аажыр кижилерге хамаарыштыр стелгелерни чорударынын» болгаш мугулай идеологияны үргүлүү узуп чок кылыныныц» эргежок чугузынын дугайын чугаалап турар. Политикчиг полицияны болгаш тускай политикчиг трибуналдарны зуткаарынын, а ол ышкаш политикчиг демиселдер дээш кеземенин нза хемчегленни күш чок болдуарынын дугайында» негелдени ук рогаммада көдүрүп үндүрген. Ол окументинин авторлары болгаш-ле политикчиг хоругдаттырганнарны хостаарын болгаш бүгү-ле шөлүттүргеннериц база эмигрантыларныц төрээн чуртунче хостуу-биле эзп келирин, политикчиг партияларны тургузарынын хостуун, политикчиг чылдагааннар-биле ажылдан үндүрткен албан-хаакчыларны ажылга хүлээп алырын негеп турар.

Дүрүм чок өзу-биле хөй хөренгилерни чыып ап, баяан кижилерни суд харыысалгазынга киирерин, демократтыг корум-чурумну болгаш профэвилел шимчээшкининиц хостуун катап тургузарын, «корпоративтиг организацияларны» узуткаарын, административтиг реформаларны чорударын оппозиция база негеп турар.

Даштыкы политиканын талазы-биле КНО-да төлөөлеттирген бүгү-ле күрүнелер-биле таарымчалыг харылзааларны тургузарын программаныц авторлары саналдап турар.

Дүрүм өзугаар парламентини чыылдырар

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелдиц Стэнливильден дыннатканын өзугаар алырга, Конгонуц дүрүм өзугаар чазааныц премьер-министри Антуан Гизенга Конгонуц хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун деткип турар бүгү-ле найыралдыг чурттарга телеграмманы чоруткан. Конгонуц дүрүм өзугаар парламентизин чыылдырар талазы-биле дузаламчыны доп-дораан көргүзер дугайында дилег ол телеграммада бижиттинген болгаш КНО шериглериниц хөделиишкиннеринге шиитпирлиг удурланыышкынны ында илергейлеп турар.

„Эки турачылар" чепсекти база катап алган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк сатынычылар Кубага өлүмнүг согугга аварышкан тургаш-ла, куба улуска дур сүлчээзин ам-даа белеткевиаан. АКШ-тыц девискээриндеи хорадал ап, ында чоруп турар контрреволюстуг идеегеттер: Куба Республикага удур чепсектиг отрядтарны болгаш диверсантыларны ажылдап турган, «чаа планнарны ажылдап кыып турар» бис деп май 9-та макаттынын чарлаан.

Эрткен неделяда куба контрреволюстуглар шериг лагерьлеринче база катап чыглып кээп эгелээни Нью-Йоркта билдинген.

АКШ-тыц 22 штаттарында «делегейниц барыын талакы чартыында» коммунизмге удур демисежири-биле америк хамаатылардан «эки-турачыларны» чыып турар деп «Майами Ньюс» солун чоокта чаа дыннаткан. «Баштайгы эки-турачылар» өөредилге лагеринче чорупканнар деп ол солун айыткан.

Демисел күштелип турар

ДЕЛИ. (СЭТА). Делиниц парлалгазынын май 11-де дыннатканы болза: чоокта чаа гоа патриоттар Морлем деп черниц Индия-биле кызыаарлажып турар кезээнге португал периглериниц таныыылдарынче шавар халдаашкын кылган. Удур-дедир аткылажыышкын үезинде элээн каш солдаттар балыглаган. Гоажылар таныыылдар олурган шериг машинаын чаза депсипкеннер.

Ол ышкаш Сангуеллим девискээринге гоа патриоттар полиция салбырынче база халдаашкын кылган. Элээн хөй полицейлер балыглаган.

Колониалдыг дарлалга удур демиселче көдүрүп үнүп турар гоажы патриоттар-биле португал шериглериниц аразында чепсектиг тулчуушкуннар сөөлгү үеде ГОА-ныи бүгү-ле девискээринге болгулаан.

Фашистиг үүлгедиг

АФИНЫ. (СЭТА). Май 10-да фашиссырак организацияларга хамаарлыш турар бөлүк идегеттер парламентиниц бажыныынче чаштынып киргеш, хамаарылга чок депутат Зорбасче халдаашкын кылырын оралдашканнар. А Зорбас болза Грециядa фашистиг организацияларны шуптузун тарадыр сывырарын негеп турган.

Парламентиниц шуут-ла бажыныныц иштинге фашиссырак идегеттериниц кем-буруулуг үүлгедиишкини депутаттарныц килеиин болдурган.

«Демократтыг төп» дээр буржуаз партияныц баштыны Папандреу мынча дээн: депутат кижиниц үзел-бодалдары дээш олче өлүрүкчү өзунуц халдаашкынын парламент бажыныныц иштинге кылганынга дыка килеңнеп тур мен. Парламентиге бо таварылганы чугаалажып көргеш, буруулуг кижилерни хемчег алырын ол негээн.

Чаа премьер-министрниц медеглели

БОНН. (СЭТА). «Ди Рольт» солун Иранныц чаа премьер-министри Амини-биле Тегеранда бодунуц корреспондентизиниц чугаалашкан чугаазынын дончулалын парлап үндүрген. Корреспондентиниц дыннатканын өзугаар алырга, барыын тала-биле эвилел «Иранныц даштыкы политиказынын кол үүлү болуп мурнуку хевээр артар» дээрзин Амини медеглээн. Ынчалзажок «Иран Совет Эвилели-биле чаагай кожа-хелбээ харылзааларны тудар ужурлуг. Оон ужурунда Иранныц девискээринге кандыг-даа америк шериг баазаларын чөпшээревес дээш Иран быжыыбиле туруп турар деп чазактыц баштыны тодаргай чугаалаан» дээрзин солун демдеглээн.

Амини Иранныц иштики политиктиг айтырыгларынга колдуунда доктаап чүве чугаалаан. Ылангыя чуртта хөлзээшкинге удур демиселди чорудар сорулга-биле «үстүнден реформаны» чорудар дугайын чарлаан.

База катап кедерей берген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америкада хөй-ниити организациязын — Кубаны шыныг өзу-биле көөр демиселдиц комитедин истеп-сүрүп эгелээн. Ол комитеттиц күүскомунуц секретарынын хүлээлгезин күүседип турар Ричард Гибсонну иштики айыыл чок чорук айтырыгларынын талазы-биле сенаттыц адакы комиссиязынче келдирткен. Сенаторлар ол депшилгелиг организацияны «даштыкы күрүнениц эрге-ажыктарын барымдаалаан», «хоралаачы үүлгедиг» кылып турар деп буруудадырын оралдашкан. Май 16-да Гибсон анаа база катап байысадыр ужурлуг. АКШ-тыц агрессчи политиказынга удурланып турар аксеткилдиг американнарны истеп-сүрүп, өлүм-чидимге таварыштырар сорулга-биле адакы комиссия Кубаны шыныг өзу-биле көөрү дээш демисел комитединиц кежигүннериниц дацзызын киирип келирин негеп турар. Ынчангаш Гибсон адакы комиссияга чеде бээр мен, ынчалза-даа организацияныц дацзызын бербес мен деп медеглээн.

„Үштүц" холунда

ЛОНДОН. (СЭТА). Элизабетвильде тускай «министрлер коллегиязынын» тургустунган дугайын чарлаан, ол коллегия Катангага дээди эрге-чагырганы боттандырар.

Рейтер агентилелдиц корреспондентизиниц дыңнадып турары-биле алырга, ук коллегия болза, «юстиция министри» Кибве, «чырыдыышкын министри» Кивела, «иштики херектер министри» Мунонга олардан тургустунган үштүн эргечагырганы болуп турар.

Дээди эрге-чагырганы тургузар дугайында декретти үш ай хуусаалыг үндүрген.

АКШ-ТА БӨГҮН

Американын Каттышкан Штаттары амгы үеде экономиканы чаа кризизиниц аспаанда кирген. Тускай сан-медээлерни (ол саннарны өжегерээн эвээжедир айыткан) өзугаар алырга, шуут ажыл чоктарныц саны АКШ-та алды миллион кижи четкен. Будун чартык миллиондан эвээш эвес кижи чартык ажыл чок болган. Шуут ажыл чоктарныц саны келир чылын 8 миллион 500 муц кижи чеде бээр дээрзинге АКШ-тыц күш-ажыл министерствозу айыылзынып турар.

АКШ-тын дыка хөй хөмүр даш шахталары, демир рудазы казар черлери ажылдавас апарган. Кан шуткуп кудар үлетпүрүнүц бүдүрүлгелериниц чүгле 57 хуузу амгы үеде ажылдап турар. Америк парлалганын медээлерин өзугаар алырга, үлетпүрүнүц кол 150 районнарынын 105-жи ажылдавайн турар районнарныц санынга кирген.

Көдээ ажыл-агыйда ажылчы чоннарныц байдалы кончуг бергеп турар. Хөй миллион ажылчыннар өг-бүлези-биле кады ажыл дилеп, бир штаттан өске штаттарже көжүп чоруп турар. Ажыл төлевириниц доктааттынган адакы хемчээлин, ажыл чок чоруктун дузаламчызын оларга бербейн турар.

Бо чурукту Сакраментога тыртырган. Ажылчын күжүн хөлзилеп алыр чериниц бажыныныц чанында чыылган ажыл чоктар. Аштап-ла өлбес кылдыр хевзиг чүве бээр албан чери бо-дуг. (Чурук № 1).

АКШ-та мексиканнар, пуэрториканнар, гватемалдар, ылангыя негрлер кончуг багай чурттап турар. Оларны ажылга хамыктыц сөөлүнде хүлээп алгаш, ажылдан мурнай-ла үндүрүп турар. Оларга эң-не берге болгаш бөдүүн ажылдарны берип турар. Кара кештиг оолдар болгаш кыстар эртем чедип алыр аргазын АКШ-та бүрүн оскунган. АКШ-тыц мурнуу чугуде сөөк-язы ылгаар чорук дээдээн. «Чугле ак кештиг кижилер» ажылгаар дээн рестораннарже, магазиннерже, школаларже, библиотекаларже кара кештиглерни киирбейн турар. Чоокта чаа Джексонга (Миссисипи штат) кокчуг дерзин таварылга болган: ак кештиг кижилерниц ажылгап турганы ниитиниц библиотеказынче бөлүк негр студентилер кире берген. Ынчан 9 негр студентилерни тудуп хоругдаан болгаш кара бажыңга база хөй түннүг акша торгаалынга онааштырып шииткен. Ол студентилерниц эшөөрү бажыңнатканнар-биле сагыш-сеткилин каттыштырып, удурланыышкынныц чыскаалын кыла бээрге, полицейлер ыттарны чыскаалганнарже ыдаткан. Полиция резина мерге-биле негрлерниц баштарынче болгаш оргаларынче соп турган. (Чурук № 2).

Сөөк-язы ылгаар чорукка удур негр улус улам шиитпирлиг демисежип эгелээн, а негрлерниц ол демиселин АКШ-тыц депшилгелиг бүгү кижилери деткип турар.

АКШ-та чепсегленнишкинни эңдере бүдүрер чорук чоңдан үндүрүглерни улам улгаттырган, а үндүрүглерни колдуунда күш-ажылчы кижилер төлеп турар.

Кубаныц улузунуц демиселин деткээн чыскаалдар Нью-Йоркка болган. Ол чыскаалдарныц биреезин № 3 чурукта көргүскен. Кубаны деткээн плакаттарны болгаш Куба Республиканыц национал тугун чыскаалганнар тудуп чораннар.

СЭТА-ныц фотохрониказы.

ШИИТКЕЛДИ КҮҮСЕТКЕН

Чадамба Сергей Чапхоевич дээрзи кижи мөзу-шынар талазы-биле черле төлеп чок, кончуг чалгаа болгаш арагачы, хагдынчак, каржы-дошкун кижи чораан. Ол кандыг-ла бир чагдынчак, ийи арынныг байдалы-биле таварылга болуп, 1936 чылдан эгелээш сөөлгү чылдарга чедир дээди, өртумак өөредилге черлеринге өөренип-даа, ТАР-ныц болгаш областтын суд органнарынга шургуп кирип алгаш янзы-бүрү албан дужаалдарга «ажылдап» чораан. Чадамба бо-ла үенин дургузунда ийи өг-бүледен чарылган. Сөөлгү үеде бот чораан болгаш каяа-даа ажыктыг күш-ажыл кылбайн, анаа-ла толанчылап, өскенин тыпкан ажыын көрүп, маңгыс амыдырал-биле чурттап келген.

Эрткен ийи-үш чылдарнын дургузунда Чадамбаныц үүлгедип келген кеминг херектери «Ниитилелге ажыктыг күш-ажылдан ойталаар болгаш ниитилелге удур, маңгыс өзу-биле амыдырап чоруур кижилер-биле демиселди күштелдирер дугайында» РСФСР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц 1961 чылдың май 4-те үндүрген Чарлыында айыттынган үүлдер-биле дыка-ла дүгжүп турар.

Чадамбаныц ужур-дүржок үүлгедиглери ону чүдек-бужар чорукка чедирген.

Чадамба 1950 чылдан эгелеп 3 чаш уруглуг хамааты Намчал деп кижи-биле херек кырында өг-бүле болуп чурттап эгелээн, ындыг болзадаа Чадамба сөөлгү каш чылдарда үргүлүү арагалаар, чаш уругларлыг кадайын үргүлүү эттээр, үндүр, киир сывырар, оон турژук оон амы-тынына кыжаныып, өлүрер дээр—шак ындыг турган.

Ынчангаш үргүлүү арагалаар, аксеткилдиг ажылдаар хөөнү чок, акша самчыгдаан дээш, Чадамбаны 1958 чылда-ла болчукчу ажылындан үндүр сывырган. Оон эгелээш-ле Чадамба каяа-даа доктаамал ажылдаваан болгаш кадайы Намчалдың кызымаккай ажылдап чорааш тыпкан ажыынга маңгыс өзузу-биле амыдырап келген. Бо аразында хөй-ниитинин, социалистиг ниити чуртталганын чурумнарын үреп, хулиган үүлгедиглерни каш удаа кылып келгеш, биче хулиган херекке онаажып, 3 катап шииттирген. Ол хемчеглерден Чадамба кандыг-даа түннелдерни кылбаан болгаш эттинип, чазалбаан.

Оон ынай Чадамба-биле өг-бүле болуп чурттаары берге деп санааш, чаш уругларлыг ие Намчал 1960 чылда Чадамбадан шуут чарылгаш, уруглары-биле кады тускай чурттай берген. Намчал—үргүлчү-ле бүдүрүлгеге ажылдап чорааш, баштайгы ашаа өлүп калганынын соонда, бодунуц өскүс, чаш уругларын кончуг эки азырап чораан.

Намчал сөөлгу үеде Барыын-Хемчик райпозунуц склад кажаазынын дежурный таныылынга ажылдап турган.

Чадамба 1960 чылдың август 26-ныи хүнүнде эзирти арагалап алгаш, Намчалды сагыштыы-биле өлүрер дээн сорулга-биле Монгуш Намчалдын дежурныйлап, ажылдап турган черинге дүне келгеш, Намчалдың бичии оглу авазындан халбактанып, ыглап-сыктап турда-ла, херээжен кижини араатанзыг өзу-биле бижектеп өлүрген.

Чадамбаныц үүлгеткен араатанзыг өлүрүкчү херээн 1961 чылдың январьда область судунуц кеземче херээн үзүп шиидер ажык суд хуралынга хынап көргеш, РСФСР-ниц кеземче Кодексизиниц 136 үүлүнүц 1 кезээниц «а» ангызында айытканы өзугаар дээди хемчег-биле боолап ялалаар деп шииткел үндүрген.

РСФСР-ниц Дээди суду Чадамбаныц киирген хомудалын хынап көргеш, Чадамбаныц өлүрүкчү херээниц дугайында Тыва область судунуц шииткелин кеземче херээниц коллегиязынын 1961 чылдың февраль 17-де үндүрген доктаалы-биле ол-ла хевээр күштүг болдуруп бадылаан.

РСФСР-ниц Дээди Совединиц Президиумунга амы-тынын дилеп, Чадамбаныц киирген хомудалын хынап көргеш, Чадамбаныц өлүрүкчү херээниц дугайында Тыва облсудтуц шииткелин болгаш РСФСР-ниц Дээди судунуц кеземче коллегиязынын доктаалын РСФСР-ниц Дээди Совединиц Президиуму 1961 чылдың апрель 22-де үндүрген доктаалы-биле ол-ла хевээр күштүг болдуруп бадылаан болгаш Чадамбаныц дилээн хандырбаан.

Чадамбаны боолап шиидер дээн область судунуц шииткели ол өзугаар күүсеттинген.

О. ОХЕМЧИК,
область судунуц даргазы.

Михаил Ботвинниктиц чайыннанчак тиилелгези

МОСКВА, май 13. (СЭТА). Чемпион адын дедир эгедип алырынын маргылдаазынын 21-ги салыынга Михаил Ботвинник 33-кү көште тиилелгени чедип ап, база ниитизи-биле 13 санныг болуп, шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону деп бедик атты ол бодунга эгидип ап шыдаан.

Май 12-де болган 21-ги салыгда Таль каразы-биле ойнап, эрги-индий камгалалдың чидиг хевири-биле салган. Удаваанда шыдыраа хөлүнге нарын байдал тургустуна берген, Ботвинник инициативаны быжыыбиле тудуп турган. Мерзелерни солчурга-даа кара таланың байдалы чиигевээн. Караның ноянынын кошкаан туружунче Ботвинниктиц шиитпирлиг шавар-халдаашкыны дужуп бээринче Тальды албадыпкан.

Михаил Ботвинниктиц бо салыгга болгаш ниити маргылдаага тиилелгезин эстрада театрын чыык доллур олурупкан чүс-чүс көрүүчүлер изиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Михаил Таль чемпионга бир дугаарында байыр чедирген. Михаил Ботвинник ам бешки удаа делегей чемпиону болуп турар.

Доозулган маргылдаага Ботвинник 10 катап удуп, 6 катап хайымнашкаш, чүгле 5 катап уттуруп, бедик түңнелди чедип алган.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Хемде оттар»—11.30 шакта. «Евдокия»—1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9:30 шакта: (биче залга) «Улуг концерт»—4,30, 6.30 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Гаврош»—11.15, 1.15, 3.15 шактарда. «Генерал делла Ровере»—5.15, 7.15 шактарда. «Ваня—9 шакта.

«ВОСТОК»: «Кижи дүжүп бербес»—315, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: «Васи ужунда бактажыышкын»—5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуц 24-63, редакторнуц оралакчызынын 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарынын болгаш харыысалгалыг дежурныйнын 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт киллдистеринин 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал киллдистеринин 37-13, иштики информация киллдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллдистеринин 21-27, литажыддакчыларнын 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00342. Чагыг № 971. Культура эргелелинин типографиязы